IGNATII WILCZEK CARMINA

De DEO UNO.

De PROVIDENTIA DIVINA.

De SCIENTIA & GRATIA.

De VIRTUTE.

Ab Authore locupletata, & recognita in hac postrema editione.

CRACOVIÆ A. D. 1788.

Typis Scholæ Principis Regni Universitatis Cracoviensis.

AD LECTOREM.

Quiſque ſuos Author naevos habet: uſque repertus;
Vix eſt tam felix: omni qui labe careret.
Non is, qui nullis: qui paucis, atque minutis
Aſperſus mendis: liber eſt bonus, atque probatus.
In libri errores, mentem ſi fixeris unos:
Hos, uſque Authori pergas opponere, & uſque:
Invidiam ſcriptor non evitaverit ullus.

JUDICIUM CENSORIS.

Opuſcula aliquot Poetica, quibus, materias Theologicas ad firmandam religionem, & vitam ex regulis Ethicae Chriſtianae informandam, praeprimis accomodatas, carmine hexametro complexus eſt Vir illuſtris A. R. D. Ignatius Wilczek *olim in Societate Jeſu Philoſophiae & ſacrae Theologiae Profeſſor, legi diligenter, & in iis, ſoliditatem argumentorum cum ſummœ claritate, in eorundem expoſitione conjunctam, praeterea, ſtylum ligatum, inſtar ſoluti ubique fluentem, demirari ſatis non potui. Digna proinde cenſeo, quae typis excudantur, ut pote tum religioni, adverſus hoſtes quoſcunque praeſidio, tum probitati morum amplificandae, ſubſidio futura.*

Adalbertus Domaszewski. *S. T. D.*
Conc: Cathedr: Crac:
Librorum Cenſor.
mp.

IMPRIMATUR.

Datt: Cracoviae die 20. 7bris 1787.

JOSEPHUS OLECHOWSKI. Suffraganeus, Archidiaconus Cathedralis, Curiae Epiſcopalis Auditor, & Judex Generalis Dioeceſis Cracovienſis.
mp.

PERILLUSTRI REVERENDISSIMO DOMINO

IGNATIO SKARBEK WOYCZYŃSKI

CANONICO CATHEDRALI CRACOVIENSI.

Non est mihi consilium eximia decora, & ornamenta tua: quae Tibi generis nobilitas: ingenii, virtutis, & doctrinae praestantia: suavitas humanitatis, amplitudo honoris, meritorum multitudo, caeteraeque animi dotes pepererunt, laudibus celebrare. Latius haec se fundunt, quam ut unius, alteriusve pagellae angustiis comprehendi valeant. Illustrius fulgore suo collucent; quam ut ipsis vel aliquid lucis ab ingenio meo afferri: vel commendationis quidpiam ab eloquio meo adjici possit: & consultius venerabundo silentio ista praeterierim; quam aut jejune, aut non satis pro dignitate, & merito celebraverim. Propositum est: gratissimum animum, quem erga te praemefero, luce & palam profiteri, contestarique. Me jam olim in Societate JE-

SU

SU, ſingulari benevolentia complexus es: hominem nullo, praeterquam communi ejusdem Societatis nomine, tibi devinctum. Soluta Societate, ad constantem benevolentiam, beneficentiam adjunxisti: Cumque Te virtus, & merita tua ad eum, quo fulges, honoris gradum evexiſsent, geminasti beneficia, ac porro cumulare non desistis. Huic tuae tam prolixae erga me voluntati, agnoſco equidem, me ex aequo reſpondere non poſse: tamen ut quo licet modo, ſtudium & officium in te meum testificer, opellam hanc meam tibi dicare, & offerre induxi in animum: ut exſtet, & tuae ſingularis in me benevolentiae, beneficentiaeque perenne documentum; & meae erga te obſervantiae, gratiſsimique animi non intermoriturum monumentum. Officium, ſpero, non aſpernaberis ejus, a quo non exſpectas beneficium: Et est magnorum, quos aemularis, virorum ea humanitas; ut debita quoque ſibi officia, in loco beneficii accipiant.

Tibi deditiſsimus I. W.

DEUS UNUS.

CAELORUM terraeque Sator, Rex Maxime regum,
Principium, Fons, Summa, Caput genus omne bonorum
Cujus ad arbitrium caeco demersus inani,
Exſtitit e nihilo mundus, stat firmus in annos;
Et quoad usque voles, ſtabit: ruiturus eodem;
Unde potente tuo nutu, fuit erutus olim,
Absque mora minima puncto, quo juſseris; omni!
Te mare, Te tellus, Te lucida ſidera caeli,
Te stirpes, volucres, piſces, animantia bruta
Concelebrant, dextraeque tuae praeconia promunt.
Artificem te cuncta ſuum venerantur, & ore
Uno testantur, manuum ſe opus eſse tuarum.
Qua croceos Sol torquet equos, qua ſiderá cursant;
Qua mundanarum rerum patet aureus ordo:
Ambitus immensi, qua ſeſe porrigit orbis:
Nota tua eſt Virtus, Bonitas, Sapientia summa:
Omibus hisce plagis, monumenta perennia celsi
Consilii, Mentisque tuae decora inclyta fulgent.
Omnibus hisce tuum magnum & venerabile Nomen
Visitur inscriptum ſpatiis, & gloria claret;
Magnaque ubique Tui nobis occursat imago!
Non equidem licet exactam depingere cuiquam
Magne tuam DEUS! effigiem; ſed imaginis umbram
Pingere nil prohibet. Non est fas diſserere apte:
Balbutire tamen de Te non prorsus inepte
Fas est, o Nomen! cùivis, decet imo juvatque.
Grande argumentum; DEUS! & ſublimius omni

Ingenio nostro, nedum enarrabile verbis;
Si ſpectes ejus naturam: ſed DEUS extans,
Clarum argumentum nimis, & proclive probatu:
Unum argumentum; quod oportet noscere cunctos,
Et poterunt omnes; ſed multi noſse recuſant:
Cum nil ſcire magis deberent velle, priusve.
Spiſsae namque, DEI ſine cognitione, tenebrae
Sunt artes omnes: caligo, ſcientia quaevis;
Deteriorque hominis ſors, conditione ferarum est.
Vilis, & abjecta est pecudum natura, ſtatusque
Absque DEI ſensu; Verique Bonique ſupremi;
Æqua tamen vita est; quoniam cognoscere Numen
Non poſsunt. Homines, at enim, cum noscere poſsint;
Id, ſi non norint; aut ſi cognoscere nolint:
Quam bonus est DEUS: illorum tam perdita ſors est.
Hos ego de tanti ſceleris gravitate monebo,
Et primum Veri fontem cognoscere cogam,
Atque repugnantes non uno teste revincam.
Ostendam ſiquidem multis rationibus; Unum
Vi ſumma certo debere existere Numen:
Si modo ſedatis animis momenta revolvant
Summi momenti, ſibi demonstrantia Verum.
Tu! Sacroſancto cujus pro Numine, quondam
Totus in excordes terrarum armabitur Orbis;
Pro Te pugnantem, validis rationibus arma!
Est DEUS: existit Mens praestantiſsima: ſummus
Arbiter existit: Mundi Fabricator & Auctor
Extat: Principium primum, Finisque ſupremus:
Fons ſine fonte ſcatens: Vita, & vitalis Origo:
Omnia qui per ſe; ſed & omnia continet in ſe.
A nullo pendens, non indigus ullius; Ipse
Omnia ſufficiens cunctis; & ſemper abundans:
Deficiens nullo; ſe feliciſsimus Uno;
Per loca, perque plagas late, ſic pertinet omnes:
Totus ut in toto ſpatio ſit, & integer omni
Parte loci: Caelo, terra non clauditur uſquam:
Nullis naturae propriae, dotumque ſuarum
Arctatur metis, parte infinitus ab omni.

Qui

Qui pietate ſua totum complectitur orbem,
Et Bonitate ſua ſervat, fovet, atque gubernat:
Major eo; qualem depingere mente valemus,
Omnibus ingenii collatis viribus una.
Impia colluvies! Epicuri foeda propago;
Vecordes animae; ſervum pecus illecebrarum!
Quid delere DEI necquiquam pergitis alte
Mentibus impreſsam ſpeciem, & veſtigia ſancta
Numinis, in rebus caſso contenditis auſu
Obterere: haecque videre palam, vos poſse negatis?
Si quid adhuc rationis ineſt: ſcintilla refulget
Si qua animis veſtris etiamnum luminis ejus;
Quod DEUS accendit veſtris in mentibus, inde,
Ex quo, intellectum rerum coepiſtis habere:
Vel tenuis lux iſta ſat eſt, ad aperta legenda
Infinita, quibus, circum ſumus undique ſepti
Numinis exſtantis veſtigia: mentibus ultro
Illa vel invitis ſe obtrudunt, ſeque vel ipſis
Senſibus externis ultro noſcenda propinant.
Omnibus in rebus, fas eſt inquirere cuivis,
Fas reperire DEUM. Nec enim ſine teſte reliquit
Semet multiplici: quot res, monumenta tot exſtant
Artificis ſummi: totidem proin firma ſuperſunt
Argumenta, quibus certo DEUS eſse probatur.
Totum hoc quod ſumus: hocque in quo ſumus; eſſe ſupremum
Numen demonſtrant, unumque exſtare neceſse
Evincunt; a quo valeant exiſtere, & exſtent
Haec, quaecunque ita ſunt, ut non exiſtere poſsint.
Scilicet eſt vaſtum quoddam Natura, volumen
Quo mera ſigna DEI praeſentis ubique notantur,
Miraque conſilii Divini ſenſa leguntur.
Mundus hic immenſus; liber eſt nitidiſsimus, inquam,
Quem Divina manus noſtros conſcripſit in uſus.
Doctis & rudibus, liber iſte perinde legendus.
Quantumvis ſit hebes; quantumvis tardus inerſque:
Si tantum eſt aliquo rationis praeditus uſu:
Tot, tantiſque notis, poterit deprendere certo
Auctorem mundi. Scelus eſt non quaerere preſsis

A 2 Usque

Usque adeo, indiciis illum: quem quaerere; nostra est
Cura, laborque unus: quem nosse; scientia summa:
Quem reperire; scopus: deamareque, vita beata,
Summaque votorum est, animae ratione fruentis!
Ad quem res ducunt omnes. Dubitare tot inter
Argumenta: exstetne DEUS? capitale piaclum est;
Non ulla dignum venia, nulloque colore!
Ausum immane; DEUM tot contra signa negare;
Non satis aeternis poenis, & morte piandum.
Numen, nemo quidem poterit comprendere mente,
Nec tamen idcirco, quis, jure negaverit illud.
Non secus, ac mentis motus atque intima sensa,
Quid sint; haud penitus pernoscere possumus: ista
Attamen in nostris animis existere, nullus
Inficiari ausit, nisi sit stultissimus idem:
Haecque negans, malit sibimet contrarius esse,
Da siquidem, temere in dubium sua sensa vocantem:
Iste, vel his dubiis, sibi sensa probabit inesse,
Quin tamen illorum naturam noscat aperte.
Siste virum, internos actus exstare negantem:
Faxo, quod ore negat; facto simul adstruat istud.
Qua ratione etenim quisquam dubitabit, an insint
Intima sensa suae menti: quin haereat ejus
Tunc animo dubium? porro dubitatio nonne est
Actus, & internis animi de sensibus unus?
Scilicet interior mentem sic percutit actus:
Sic animum nostrum sensus ferit intimus: ictus
Ut, velit aut nolit; mens conscia debeat esse;
Praesentemque sibi certo cognoscere debet:
Ac prôin voce potest tantum, non mente negari.
Hac ratione, licet natura sit abdita nobis
Æternæ Mentis; tamen hanc existere certo,
Nostrum quisque, velit, nolit; cognoscat, oportet.
O DEUS! haud capio; quid sis; quantusve: sed esse
Te scio, tam certo: quam sum certissimus ipse,
Me constáre mihi, meditari, vivere. Qui Te
Inficiari audet: reliquum est; ut se neget amens!
Ipse sibi locuples testis, quod vivat, agatque,

Quilibet

Quilibet eſt hominum ; teſtiſque graviſſimus una,
Quod DEUS exiſtas! ſine Te, nihilo magis eſſe;
Quam ſine ſe, quiſquam poterit! Tu Fons ſine fonte es!
Principium ſine principio! ſine origine, Origo!
Perſpicio me principium non eſſe meimet:
Hac de re, tacitus, quoties conſidero mecum;
Protinus occurrit. Tibi me debere quod exſtem!]
Imo nec occurrit; quanam ratione valeret,
E nihilo ſine principio, mortalis oriri,
Aut aliud quiddam, quod non fuit, eſſe repente
Abſque omni cauſa, velutique erumpere ſponte!
Non ego: non animo potis eſt effingere quiſquam;
Qua ratione, ſuo ſe res molimine, & actu;
Quae nihil ante fuit, formare creareque poſſet:
Sic etenim prius exſtaret, quam coeperit eſſe.
Quandoquidem quod agit, patiturve; exiſtat, oportet.
Conſcius ipse mihi: quivis bene conſcius alter
Eſt noſtrum, ſe non vixiſſe per omnia retro
Saecla, datamque ſibi novit pro tempore vitam:
Hanc ſibi nemo dedit. Nemo vi, namque ſuamet
Exſtitit e nihilo, potuitque exiſtere nemo
Abſque ſui cauſa; quiſquis non exſtitit unquam.
Porro aliquo quivis nostrum non exſtitit ante
Tempore; nos citra cauſam haud exiſtimus ergo.
Nunc quoque ſic quivis: mortales ſic ſumus omnes;
Deficere ut ſingillatim, pariterve queamus:
Nam quod ego de me: de ſe, ſentire neceſſe eſt,
Quemlibet e cunctis: omnes, cum ſimus ad unum
Naturae plane ſimilis; fluxae atque caducae,
Innumeris vicibus ſubjectae, & mille ruinis;
Semper ad interitum tendentis praepete curſu.
Ergo age, nos una periiſſe putemus ad unum:
Non erit, ut quiſquam poſthac exiſtere poſſit:
Reque ex poſſibili pugnantia ſcita ſequentur.
Namque repugnabit, quod mox fuit, amplius eſſe,
Atqui poſſibilis, ſi res ponatur ad actum
Deduci; fieri nequit, ut dein illa repugnet:
Nec ſanae mentis compos collegerat unquam

Ulla,

Ulla, ex poſſibili caſu, pugnantia ſecum,
Extra nos igitur, ſit oportet Fons & Origo:
Fons non deficiens: Fons non obnoxius ulli
Jacturae: interitus expers, experſque ruinae:
Vita ſui ſine principio, ſine fine beata:
Per quam nunc vivant, & porro vivere poſſint,
Quotquot habere queunt, habitamque profundere vitam.
Namque vel innumeros homines, ſi finxeris, aevo
Retro omni vixiſſe; tamen non efficis inde,
Infinitam etiam potuiſſe exiſtere turbam:
Quin ſit in hac ſerie talis, tantuſque vel unus
Ante, per aeternum tempus, qui vivat & ex ſe
Ipſe ſuae vitae fons ſit, nullique referre
Debeat acceptam cauſae: concedere vero
Hunc poſſit reliquis. Atqui, DEUS iſte, nec alter
Verus hic; hic DEUS eſt! nec enim ſibi ſufficit ulla
Res peritura, adeoque ſibi non ſufficit ullus
Interiturus homo; proin nec collectio quaeque
Hoc primo ſine principio, ſine principe cauſa,
Infinita licet, ſatis eſt; ut in ordine longo
Dent aliis alii vitam: ſic quaeſtio quippe
De tota ſerie, nihil enodata recurrit;
Quinam ſit nihilo, ſine cauſa & viribus, orta.
Copia ſi major ſit egentum; creſcit egeſtas.
Quantum etenim numerus; tantum penuria creſcit.
Hinc ſi ne minima vi pollet quiſque ſeorſum
Seſe condendi: nec eam collectio, quanta eſt,
Continet. Unde etenim virtus ſimul omnibus inſit,
Quae vel parte ſui minima non inſuit ulli?
Hoc ita, ſi fieri poterit; nihil amplius obſtat:
Quominus, ex miſeris, quos omnis, quemque viritim
Deficiat nummus; ſurgat ditiſſima turba:
Aut ex militibus, quorum ſit cunctus inermis;
Armatus poſſit conflari exercitus ingens.
Poſſit & ex ſtultis Academia ſurgere docta:
Surgat & ex vitiis virtutum ſumma, chorusve;
Atque ex mancipiis Reſpublica libera ſurgat:
Reſque ſuis quaevis ſine partibus integra ſurgat,

Deni-

Denique ſi nihilo, ſine cauſa poſſit oriri
Interdum quiddam: non eſt, ſpectacula centum
Cur nova non dentur, momenta in ſingula: non eſt,
Cur nova monſtra, novae ſpecies, portentaque mille,
Mille novi mundi non enaſcantur in horas.
Ex infinitis atomis volitantibus, ajunt,
Atque per aeternum tempus caeco impete raptis,
Prima cohaeſerunt cunctarum ſemina rerum:
Foemina, maſque omnis, totus conflatus & orbis.
Scilicet innumeris poſtquam verſata fuiſſent
Motibus huc illuc, variiſque incurſibus acta
In ſe, materiae corpuſcula plurima, tandem
Offendere ſitum, temereque coacta fuerunt
Hoc genus in textum; referunt quod corpora noſtra:
Corpora quod referunt animantum & caetera: paucis;
Hanc totam in ſpeciem, quam mundi fabrica praefert.
Sic homines, pecudes, ſic rerum ſchemata prima;
Nullo conſilio, mentis moderamine nullo:
Forte cohaeſerunt; nulla ſunt arte coacta:
Quare atomorum aeternarum concurſio caeca,
Numine ſecluſo, concludunt nempe ſceleſti,
Conſpicui mundi fons & caput eſſe putanda eſt,
En mundi artifices cauſas; corpuſcula, & horum
Amplexus caecos! ſeu malis dicere, Caſum!
Sed quaenam iſta, malum! veſania: Numen, ut unum
Inficiêre, DEOS tot, & *entia*, ut inquimus, a ſe
Ponere; quot ſunt materiae corpuſcula bruta?
Æternas etenim debent aſſumere quaſvis,
Ingenitaſque atomos; proin ex ſe exiſtere cunctas;
Qui nolunt unum praefracti agnoſcere Numen.
Ergo quot in ſeſe numerat corpuſcula mundus,
Si qua fides Atheis, totidem *entia* continet a ſe.
Sic nullus ſupereſt non re tantummodo; ſed ne
Cognitione modus, cauſarum ex ordine, cauſam
Tollendi, quae vi naturae poſcat; ut exſtet;
Ut quibus, hanc contra pugnes; ſit tutior armis.
Nam qui inſectantur, renuuntque agnoſcere Numen;
Quod ſine fonte ſui, ſine origine, tempus in omne

Debeat

Debeat omnino vi naturae esse suaemet:
Tale vel inviti debere exstare fatentur:
Atque, quod eversum stolidi furiosius ibant:
Tot vicibus statuunt; quot sunt corpuscula mundi
Conspicui, quae contendunt expertia causae,
Tempore ab aeterno, natura exstare suapte.
Sed cum, quod proprium est tantummodo Numini, ut ex se
Existat sine principio; praepostere id ipsum
Materiae tribuunt, hanc sic extare crepantes:
In tam magna ruunt absurda, & in absona tanta,
Queis non ulla fides modo; sed pugnantia plane:
Non secum: non cum sana ratione cohaerent.
Certe materiam quamvis abiisse putaris
In nihilum; tamen est illius notio salva.
Non secus ac species manet incorrupta trigoni;
Hoc, licet extra animum, sumas existere nusquam.
Non proin materiae per se, est exstare necesse.
Nam quod ita existit; si non existere ponas:
Istius haud poteris speciem depingere mente:
Sicut nempe nequis animo informare trigonum;
De tribus angululis si tollas mente vel unum.
Quod tribus angululis constare necesse trigonum est.
Tum: sine principio si sunt corpuscula, & a se
Existunt: dicant, cur perfectissima non sint?
Res etenim, quae naturae vi poscit, ut exstet
Æternùm, sine principio, sine fine: necesse est,
Partibus, & numeris expleta sit omnibus: atque
Infinitarum plane complexio dotum.
Quod si enim in exstando, non circumscribitur ullo
Principio: quaeso, quid circumscribere possit
Limitibus, bona, virtutes, dotesque suaemet
Naturae? Certe, qua vi sibi sufficit; ut sit:
Hac ipsa, dotum rationes continet omnes,
Quae se perficiunt, complentque: proinde necessum est;
Omnibus ut numeris sit perfectissima. Quare
Principium exstandi & fontem, si respuit omnem:
Non exercitio, causae non viribus orta
Materies; metis dotum non stringitur ullis:

Ergo

Ergo infinitas in se comprendat, oportet.
Nullam etenim causam agnoscit, quae limitet istas.
Quippe rei limes positus cognoscitur inde:
Quod causa efficiens plures concedere dotes
Noluit effectis; aut impertire nequivit.
Atqui materiae natura est undique septa
Limitibus: nequit ergo existere semet ab ipsa.
Multis illa scatet defectibus, orbaque multis
Dotibus est: quas in nobis agnoscimus ipsis.
Vitae expers, rationis inops, imposque ciendi
Motus, vi propria: nec praedita viribus ullis.
Non agit, ast agitur, tantumque extrinsecus acta:
Effectus, quos suspicimus, non libera praestat
Ullos: serva omnes, aliique obnoxia causae.
Ac proin absque sua domina, sine principe causa:
Non se; non ulla poterit ratione movere
Quidquam aliud. Sane, si motum ex semet haberet,
Atquae suae vi naturae caput illius esset
Materia: haud posset motus variare tenorem.
Ocyus inde rapi, mox tardius illa nequiret:
Nunc hanc, nunc partem ferri non posset in istam.
Materies siquidem res non est libera: quare
Si sine principio, semet moveatur ab ipsa,
Motus ad illius naturam pertinet. Atqui
Ut natura nequit variari; sic quoque, quidquid
Spectat ad hanc; non est ullo mutabile pacto,
Non proin augetur; sed nec decrescit id unquam.
At vero languet motus, crescitque vicissim:
Atque tenere queunt quemvis corpuscula cursum:
Innumerisque modis partes agitantur in omnes:
Quin etiam poterunt penitus deperdere motum.
Hinc ad materiae naturam motio nulla
Pertinet: haud innata est, est adventitia omnis.
Tum: si principium motus ex semet haberet
Materia, & caeco fluerent corpuscula cursu:
Serius aut citius dissolvi machina mundi
Deberet: nec adhuc posset consistere salva.
Fortuito natam concursu quippe figuram,

Fortuito

Fortuito motu pessum foret ire necesse.
Namque ubi materies in eam conflata fuisset,
Quam praefert mundus, speciem: tamen usque moveri
Pergeret ingenita sibi vi: nec sistere cursum;
Scilicet ingenitum, corpuscula bruta valerent:
Nec retinere situm: mundus retinere nequiret
Ergo diu speciem: sed quam sors caeca dedisset;
Impetus abriperet caecus speciemque decusque:
Inque chaos tetrum pulcherrimus ordo migraret;
Qui sartus tectusque tamen tot mille stat annis.
Non ergo ingenito: caeco non impete fertur
Materia: hac mundus non est ratione coactus.
Consilio summo; summa est opus arte politum.
    Non minus ad motum res apta est, atque quietem
Materies equidem; neutrum tamen illa requirit.
Sed nec inesse potest atomis vis libera motus:
Arbitrio, qua nempe suo, discurrere possint;
Quo, queis collibitum sit: inertia singula namque,
Et libertatis vitaeque expertia, certo
Omnia materiae corpuscula novimus esse.
Consimili siquidem sunt indole praedita cuncta:
Non poterunt igitur motu interiore ciei.
Interior motus; vel sensus, vel rationis
Est argumentum: vitam deducimus ex hoc.
Sane cum dubii sumus; an substantia vivat?
Vivere continuo toties concludimus istam;
Haec motu quoties, sic interiore cietur,
Illum, ut in externam non possis reicere causam.
Motus ab interna rerum virtute profectus.
Unicus est index occultae in corpore vitae.
    Porro omnes atomos quis vivere somniet unquam?
Istis, quis sensus ullos, aut denique mentem,
Attribuat temere; nisi dementissimus ipse?
Quod si, non vitam, non sensum, non rationem
Per naturam habeant corpuscula, pigra suapte
Indole: nata pati; sed non agitare suomet
Ingenio quidquam; quamvis per saecula prorsus
Infinita retro, dentur sine fonte fuisse:

Æterno

Æterno fuerint ſomno ſopita neceſſe eſt.
Quiſnam igitur pigrum cumulum torpentis arenae;
Quiſnam infinitum, & quo tempore, pulveris agmen
Impulit ad motum? tuba quae? quae buccina longos
Abrupit ſomnos atomis? quis ſpiritus ingens
Exſtitit impulſor maſſae? Tantummodo namque
Spiritus eſſe poteſt motus primaria cauſa.
Aſt Epicure tibi dederim, corpuſcula, gratis
Per ſe moliri, propriaque ex indole, motus
Fortuitos; ut vis an ſe, ſine mente, deinde
Uſque adeo miro poterant diſponere ſponte
Ordine; & in ſcitas adeo coaleſcere formas?
Formas! quae rapiant ſenſus, animoſque ſtupore
Defixos teneant? Sed enim mirabile textum
In tot corporibus, quae nobis obvia fiunt,
Qua circumferimus ſenſus, menteſque ſagaces:
Organa, commenſus, deſcriptio partium, & uſus
Mirandi, fineſque ſtati, fabricatio tota;
Maſſam indigeſtam monſtrant non forte coactam
In bellas adeo formas; ſed acumine mentis
Eſſe laboratam: labor hic, haec dextera, ſummi
Hoc opus artificis, veſtigia Numinis haec ſunt.
Non humana poteſt ſolertia tale vel unum
Fingere opus; cujus generis ſpectantur in orbe
Infinita fere. Quis enim e mortalibus unus,
Poſt homines natos, minimum ſine ſemine florem,
Marte ſuo, ex atomis ipſo formavit ab ovo?
Nec formare valent, quamvis cogantur in unum,
Arte quot excellunt; quot dexteritate Magiſtri.
Et potuit temere mundus coaleſcere motu?
Caecane plus poterit concurſio pulveris? Anne
Vitae, conſilii, rationis, acuminis expers
Plus poſſit caſus, quam cuncta induſtria noſtra?
Adde, quod innumeras inter formaſque modoſque,
Queis poterunt caeco necti corpuſcula caſu;
Forma moduſque hujus minime comprenditur orbis;
Cujus ſuſpicimus ſeriem, fabricamque ſtupemus,
Legibus addictam, devinctam nexibus aptis.

Nam

Nam secus, effectus causa praestantior esset:
Scilicet a caeco casu pulcherrimus ordo:
Caeca daret decus & speciem, quibus ipsa careret
Causa; vel effectus sine causa surgeret omni,
At nihilum non posse rei caput esse vel ipsa
Notio clara docet nihili; prout ante probatum est.
Nulla est dos nihili: vis nulla est: actio nulla,
Quot si fortuitis atomorum nexibus, orbis
Exstitit, & rebus datus est pulcherrimus ordo:
Cur nullas urbes; cur nulla palatia casu
Usquam fortuito fabricata notavimus usque.
Ac ne vile quidem sic surrexisse mapale;
Non minimam casulam structam sic vidimus unquam?
Sunt tamen haec operosa minus, quam fabrica mundi.
Si tanti casus fuit, ac Epicure docebas;
Ut sine consilio temere fabricaverit orbem:
Quid fuit? ut jactis in chartas sorte figuris:
Quas scripturarum formas, elementaque dicunt:
Concinnata itidem praeclara volumina non sint?
Quid fuit? ut non sint, hodieque poemata docta;
Consignata Suum rostris, rostrisque Volucrum?
Dic Epicure: cui casus tam dextera causa est;
Ut quid Odysseam, non hac ratione docebas
Conscriptam? sic Illiadem, Commentaque docta,
Sic scripta Æsopi? sic scripta volumina cuncta;
Ante tuam vitam quotquot vulgata fuere?
Cur miras uvas Zeuxis, Phidiàeque Minervam;
Non itidem temere casu formata crepabas?
Pulchrius artis opus nequeat sine acumine mentis;
Absque manus doctae nequeat moderamine fingi;
Fortuito casu, rerum admirabilis ordo:
Motibus è caecis opera illustrissima mundi;
Effingi sine consilio, sine numine possint?
Atqui ars; naturae rudis est imitatio tantum.
Haec sine consilio, sine numine condita credam;
Quae ne percipiat sine mentis acumine quisquam?
Editus in lucem doctus liber; ergone mentem,
Arguat artificem; mundi autem fabrica casum?

Atqui, quod monui, mundus, liber atque volumen
Tam bene difpofitum eft; ut non fapientius ullum.
Ergo domus, pictura decens, vultufque metallo
Incifus fcite, ftatuaeque externa figura;
Ingenium artificis prodant; hodieque repertus
Non eft tam demens, haec, qui fine mente putaffet,
Sponte fua, cafuque mero, formata fuiffe:
At fimul, ac bene difpofitam fufpexit opellam:
Artificis ftupet ingenium, mentemque manumque
Nofcere avet, deamat, veneratur, laudibus effert;
Grandem autem fabricam mundi, quis fpectet, opufque
Omnibus expletum numeris: opus ordine miro,
Quo nullum majus, quo non auguftius ullum:
Quo nil fplendidius; quo nil formofius ufquam;
Attonitus ftupeat, demirandique feracem,
Atque novam fegetem hinc, vita deprendat in omni;
Et tanti, talifque operis non colligat ultro
Artificem, fummam rationem? colligat imo
Illius auctorem fortunam faex Epicuri?
An magis effe poteft conclufio diffona vero?
Hac tamen abreptae mentis vertigine, Sectae
Sic deliranti, ratio conftare putetur
Sana fatis? Quin ingenii tribuatur acumen?
Quaenam quaefo alia eft; fi non dementia fumma haec?
    Artis perpetuo fpectamus opufcula, noftris
Ufibus, & certis accomoda finibus: atque
Lege ftata, ferieque ftata, contexta; manufque
Continuo & mentes, nullo ftimulante, notamus
Ordinis artifices: auctores finis & ufus.
Hoc paffim facimus; facimus doctique rudefque.
Scilicet ex ftructo concludimus ordine mentem.
Et bene colligimus; nec falli poffumus unquam.
Mentis egeftatem femper confufio, prodit:
At rationis opes rerum bonus arguit ordo.
Mentis & ingenii partus certiffimus, ordo eft.
Nemo namque poteft, nifi Spiritus, ordinis effe
Auctor: confilio fit, confilioque tenetur,
Ordinis in clara mens cognitione relucet.

Quo magis exactus; quo quisque est aptior ordo:
Hoc magis illustris mens illius Auctor habetur.
Jam quis mundano perfectior ordine? quaenam
Mira magis rerum proportio, dicite, quisnam
Aptior est nexus? quae machina pulchrior orbe?
Pluribus ecquaenam; vel quae majoribus apta est
Usibus? At quoniam, pariter perpendere cunctos
Rerum cunctarum, vastus quas mundus hic ambit,
Haud animi brevitate licet nexusque, modosque,
Atque scopos, ad quos collimant omnia mundi
Corpora, constanti cursu, certoque tenore.
Unius insignes expendere juverint usus
In rem praesentem, bona, nexus, munera, fines;
Solis nempe, suo totum qui lumine mundum
Cullustrat; Solis! qui commoda mille quot annis;
Annis vero? vehit secum lucra mille quot horis;
Quin & momentis. Quot commoda principis astri?
Quam multi fines? Sublatum pone repente
De medio: sequitur chaos, & confusio grandis.
Intereunt volucres, homines, pecudesque necantur.
Nulla dies; ast incumbet nox horrida toti
Terrae. Ver nullum: non laetior appetet aestas.
Foetibus arboreis gravis haud autumnus inibit:
Summus & assiduus sed corpora torpor habebit;
Et frigus bruma, dominabitur acrius omni.
Jam retine, tam frugi astrum; sed pone remotum
A tellure magis, quam sit modo; nonne rigebunt
Corpora cuncta gelu? si porro propinquius aequo
Adstituas terrae; nimio solventur ab aestu,
In liquidi speciem solidissima corpora quaeque.
Solem intervallo, quo nunc removetur, eodem
Pone: ast quam praefert, plus justo mole minorem;
Cuncta rigent iterum. Majorem sume: calore
Omnia solvuntur rursus. Sit salva deinde
Illius, a terra distantia, salvaque moles:
Sed minime in gyrum moveatur terra; vel ille
Orbe, obliquato magnum Æquatoris ad orbem
Viginti atque trium graduum, mediique sub arcu:

Haud

Haud tempestates remeabunt quatuor anni.
Fac aequatoris, solem terramve revolvi
Jugiter in plano; mutatio nulla dierum:
Nullum incrementum: contractio nulla sequetur.
Quaeque sed aequalis fiet nox cuique diei:
Praeterea ver perpetuum, aut autumnus agetur
Jugis iis, quos zona poli moderatior ambit.
Non igitur casu; verum ratione suprema:
Quae certos adeo longe praeviderit usus;
Conciliata fuit Soli distantia tanta,
Quantam habet: & massae concessa est copia tanta.
Non temere motus; quo Sol, vel terra cietur,
Inditus alterutri est stabilem torquendus in orbem
Axe inclinato proprio Æquatoris ad axem.
Et vero, certosne potest praenoscere fines,
Materies, rationis inops? aut Casus egenus
Consilii? Sed enim certam praefigere rebus
Metam, & ad hanc scito res ordine quasque referre;
Est soli proprium rationi munus, opusque.
Ast male pro causa praetextum, quid premo Casum,
Extorquere magis juvat hostibus irrita tela.
Una opera e manibus, nudareque cortice verbum,
Quo fucum faciunt, fallique & fallere pergunt;
Quo se tutantur; Casum, Casumque crepantes
Pro causa; mundi quoties inquiritur ortus.
Eja age quid tandem Casus? commune quid isti
Cum causa? finitane; an infinita potestas?
An nihilum? quaenam vocis mysteria quaeso?
Scilicet effectus, quem non praesensimus ante:
Nec causas prope nos positas, advertimus illum
Moliri; nobis non expectantibus ortus:
Qui rapit, aut recreat; vel nos percellit & angit,
Fortuitus vulgo eventus, casusque vocatur.
Ille tamen minime sine causa, legeque certa
Accidit; esto dein sint haec incognita nobis.
Quidquid enim consit certo pro tempore, praesto
Istius in rebus sit, oportet, idonea causa.
Sin secus, ergo rei processu temporis ortae

Ipsum-

Ipſummet purum nihilum fons & caput eſſet.
At nequit e nihilo ſine cauſa erumpere quidquam,
Ut mens ſana docet; liquidoque probavimus ante.
Ac proin effectus ſi ſit, cauſamque requirat
Caſus; ab hoc nequeunt rerum primordia duci,
De quo nimirum redit integra quaeſtio ſemper:
Cur ſit; & acceptum cui fonti debeat ortum;
Qui nihil ante fuit, cauſamque popoſcit; ut eſſet.
Jam quis in effectis Caſum non cenſeat? ille
Quandoquidem ſolum quaedam mutatio rerum eſt,
Queis ſumus obſepti, nobis inopina; ſed orta
Tam certis cauſis, quam ſunt certiſſima motus
Principia & leges, queis corpora cuncta reguntur.
Materiae ſiquidem quaevis mutatio motu
Perficitur: motuque abſolvitur actio quaevis;
Aut niſu ad motum: veluti cum pondera bina
E rigidae virgae extremis ſuſpenſa, tuentur
A lapſu ſeſe, pugnantia viribus aequis.
Corporis hinc motus, quibus eſt obnoxius; illis
Legibus eſt ejus mutatio ſubdita: cunctus
Atque adeo caſus normis ſubjectus eiſdem eſt.
En pervulgatas, quas omnia corpora ſervant
In motu leges; obſervaturaque porro
Sunt in perpetuum: nec adhuc ſecus acta fuere.
Quodlibet in motum ſimul ac eſt corpus adactum,
Continuo ferri tam longum pergere debet:
Dum perimat vis occurrens contraria motum.
Quo ſemel extincto; ſpatio requieſcet eodem:
Vis externa recens iterum quoad concitet ipſum.
Corpus adhaec pulſum, ſibimetque ſubinde relictum;
Proſequitur coeptum directo tramite curſum.
Nec vero minimum partem deflectit in ullam:
Vel citat, aut tardat curſum; quo pergere coepit;
Donec ab exſerta motus virtute recente
Contendente alio, cogatur vertere callem,
Et properare magis; tantiſper tramite verſo,
Qua nova vis urget: qua fortior impetus inſtat.
His regitur corpus normis: dum ſimplice motu
Latum,

Latum, dirigitur partem duntaxat in unam.
At ſociis varias in partes, viribus actum;
Unicuique rata pro parte ſatisfacit: aeque
Scilicet obſequitur paribus: ſed paret iniquis
Impariter: callemque attemperat omnibus unum;
Inter eos calles medium, queis quiſque ſeorſum
Impetus impreſſus tendit deducere corpus.
Exprimit hancce viam diagonia linea belle
Quadrati, cujus gemino directio duplex
Exprimitur latere, in caſu, quo concita moles,
In diverſum urgetur iter; ſed viribus aequis.
Quod ſi praevaleat ſociis e viribus una;
Impulſum corpus procedet tramite curvo.
Adverſis autem, ſed adhaec aequalibus ictà
Viribus; in medio moles immota quieſcit,
Oppoſitis demum, ſed iniquis concita; vires
Victrices ſequitur; quantum victoria poſcit.
Iſti ſunt calles: haec ſunt praeſcripta viaeque:
Hae normae, legeſque ratae, ad quas corporis omnis
Exigitur motus; ſeu magni, ſive minuti.
Iſtis ſenſibiles docet experientia moles
Legibus adſtringi: non caeca ſorte vagari,
Et velut effraenes nullo moderamine, nulla
Propoſita meta, nullo diſcrimine raptas
Quo, quando, quantumque libet, per devia ferri.
Cuncta igitur ſtabili corpuſcula lege moventur;
Ut majora ſtatis agitari corpora normis
Spectamus. Quare merito concludimus inde;
Nullos fortuitos motus in rebus haberi:
At caecos dici, quos non ſperavimus unquam;
Vel quorum cauſas non vidimus ante viaſque.
Quod ſi lege rata corpuſcula cuncta cientur;
In caecos, temere motus effecta refundis,
Et Caſum; mundi cauſam contendis inepte.
Nunc age penſemus, poſſitne accepta referri
Materiae brutae, pecudumque, humanaque vita?
Haec etenim, quoniam non extitit ante per aevum
Omne retro, verum pro tempore coeperit eſſe;

Cumque ſit inſignis dos, & perfectio noſtrae
Naturae: cauſam ſumma vi poſtulat aptam:
Ceu rivus fontem; proprium cui debeat ortum.
Cum citra cauſam quidquam non poſſit oriri
E nihilo: ut toties monui; rurſuſque juvabit
Hic meminiſſe probe. Iam ſi corpuſcula, vitae
Ac ſenſus omnis, ſi ſint expertia; certum eſt,
Illis acceptam vitam non poſſe referri.
In quavis etenim cauſa perfectio, oportet,
Effectûs inſit: docet id vel notio cauſae.
Quocirca, minimum perfectio tanta neceſſe eſt,
Sit cauſae; quantam effectus reperitur habere.
Sin ſecus, haud animo fas eſt comprendere; quonam
Effectus pacto ſortiri poſſit, ut exſtet
Per cauſam; doteſque ſuas, huic debeat omnes
Acceptas; & non ſatius dicatur obortus
De nihilo ſine principio. Impertirene quiſquam,
Quo caret, hoc poſſit donum? Sed enim data nunquam
Sic accepta tulit cuiquam mens ſana: relinquit
Sic referenda atheis munuſcula mutua: digni
Sunt iſti, qui pro meritis ſibi dona viciſſim
Dent ſtulti, quae non habeant, eademque receptent.
Eſt igitur DEUS, eſt! vitam dedit omnibus ille.
Quotquot ea fruimur; dat, & in momenta tuetur.
O mea vita DEUS! gratus Tibi debeo vitam;
Acceptamque lubens refero: nec debeo ſolus;
Hanc pariter debent, illa quotcunque fruuntur:
Debent ipſi athei; renuant utcunque referre.
Illius Auctorem Te clamant omnia primum!
Quidquid habet mundus, res omnis lingua diſerta eſt,
Quae teſtatur idem, ſceleriſque coarguit, hujus
Inficiatores veri! Strepat impia contra
Turba crepetque licet; tamen exſurdetur, oportet.
Illa tot elingues non unquam reddere teſtes;
Tam validas, non illa poteſt pervincere voces.
Quod ſi ſurda neget facilem, tot teſtibus aurem,
Certe incorruptum teſtem non obruet; intus
Qui reſidens animo, conſtanter nocte dieque,

Te

Te primum Auctorem vitae, Dominumque ſupremum
Praeſentem perhibet, tacituſque ſuſurrat in aures:
Judicem & ultorem fore Te negitantibus acrem.
Ordo igitur, Motus, Vita & Defectio rerum
Aſpectabilium, quarum pleraeque quot horis
Intereunt, cunctaeque ſimul vaneſcere poſſunt;
Quin impoſſibiles valeant hoc nomine reddi:
Quatuor invicti teſtes exſtare revincunt
Vi ſumma debere DEUM: qui cuncta creavit;
Et tenet in praeceps nihili incumbentia cuncta:
Hucque relapſa queat nutu revocare potenti.
Haec ratio quadruplex, haec teſtificatio ſumma;
Praeſentis ſpeciem ſupremi Numinis alte
Uſque adeo noſtris inſculpit mentibus; illam
Ut non inde dolus, non vis exſculpere poſſit:
Nec demum penitus delere oblivio craſſa.
O princeps vitae, motus, atque ordinis Auctor!
O qui de nihilo res efficis! hucque ruentes
Incolumes praeſtas; nihilique voragine merſas
Extrahis hoc barathro; non ſubditus ipſe ruinae!
Res alias omnes; eſſe aut non eſſe, perinde
Congruit: unum Te quondam non eſſe repugnat!
Sic ſumus; ut quia vis: ſimus, vivamus, agamus!
Sic es; ut exiſtas ſola virtute tuamet!
Sic ſumus; ut ſimul, atque jubes periiſſe, cadamus!
Sic es; ut e medio nullus te tollere poſſit.
Sic ſumus; ut bona noſtra tibi ſint debita ſoli!
Sic es; ut adſcribas tibimet genus omne bonorum!
Sic ſumus, ut ſita ſint in Te noſtra omnia, noſque!
Sic es; ut in minimo pendere a nemine poſſis!
Sic ſumus; ut quamvis in nos bona cuncta profundas;
Non tamen ex nobis nihilum deſiſtimus eſſe.
Sic es; ut omnino nil perdas, omnia dando,
Salvaque ſint tua dona tibi, prout ante fuerunt!
O immenſarum, DEUS, infinitio dotum!
Gaudeo, quod ſolus ſis omnia; caetera nil ſint:
Cunctaque cunctarum rerum bona; ſint tua dona
Nam, quae ſunt, & quidquid habent dotum, atque bonorum

Numine ſunt, nutuque tuo ſtant, atque coruſcant:
Nec ſibi vel minimum poterit ſuperaddere quiſquam:
Nec potis eſt extra Te, alicunde aquirere quidquam.
Talis imago tui ſe ſiſtit, te mea talem
Vita mihi; talem motus; talem exhibet ordo.
Haec nota, vis, virtus, princeps tuus iſte character;
Ut ſis, & nequeas ullo vaneſcere caſu.
Ex hac exſtandi vi ſumma temet ab ipſo,
Colligitur liquido virtutum ſumma tuarum.
Hinc cujuſque tuae liquet infinitio dotis.
Nam quis conſtituat Divinis dotibus ullos
Fines? Ipſe DEUS ſibi non deſcripſit eoſdem.
Nec porro potuit, poteritve hos ponere cauſa
Ulla DEO, ſiquidem non eſt obnoxius ulli,
Spectatus, quacunque lubet ratione, modoque.
Sine illâ, noſtris animis quae picta relucet,
Mentis ſupremae, nihil eſt in imagine prorſus,
Quod circumſcribi cancellis exigat ullis.
Quin exiſtendi vis inſuperabilis, omni
Tempore tum ſpatio, quam notio Numinis offert,
Quamve tot invictis rationibus uſque probavi;
Arcet & excludit cunctas, a Numine metas.
Omnis enim limes defectio nonniſi certa eſt;
Qua res arctatur, ne ſeſe porrigat ultra.
Jam quod in exſtando, cauſa non pendet ab ulla;
Id, nulla, pendere poteſt in dote, modoque;
Sed qua vi exiſtit, dotes hac poſſidet omnes:
Hac bona, virtutes & conſectaria cuncta
Naturae propriae, ſibi vendicat atque tuetur.
Infinita omnis natura ſit illa neceſſe eſt;
Dotem infinitam cujus liquet eſſe vel unam.
Ut finita rei dos demonſtrata vel una;
Finibus arctatas omnes evincit ad unam:
Sic detecta rei dos infinita vel una;
Limitis exſortes reliquas rite arguit omnes.
Infinita proin virtus in numine cum ſit
Semper ad exſtandum; non ſunt bona caetera ſepta.
Quare virtutum genere infinitus in omni

Eſt

Eſt DEUS : has etenim non eſt, quod ſtringat & arctet.
Nec vero nihilum valet iſtis ponere metas.
Cum nihil a nihilo ceu cauſa poſſit oriri.
Non patitur, nec agit nihilum : vis omnis & actus
Eſt expers, ut ut hanc caecam verſaveris umbram,
Nonniſi egeſtatem, tetrumque videbis inane.
O mare virtutum; mare nullo littore cinctum!
Immenſum pelagus, generis cujuſque bonorum!
Et dotum, ac decorum, DEUS! infinitio ſimplex!
Vaſtis non caperis ſpatiis, caelique ſolique;
Finibus & metis non circumſcriberis uſquam!
Definire tamen Te cognitione quis auſit?
Et neget hinc; quod Te nequeat comprendere mente?
Te! cujus dotum patet infinitio clare;
Ob quam comprendi nequeas ratione creata?
(O homo! quid pelagus cotyla exhaurire laboras?
Hicque tuas vires nil poſſe iraſceris amens?
Includine queat mare grande putamen in unum?
Anguſtane capi queat infinitio mente?
Noſſe, tuum officium eſt; at non comprendere Numen:
Solum nempe animo ſemet complectitur illud.
Tune DEUM capias, qui rem quamcunque minutam
Non ſatis aſſequeris? penitus neque noſcere porro
Es potis; ingenii vires licet uſque profundas?
Plurima quo pacto fiant, non perſpicis; illa
Attamen haud dubitas fieri. Quis novit aperte:
Qui cibus in carnem; ſanguis mutetur in oſſa?
Qui ſuccus, varios plantae formetur in artus?
Halitus atque vapor; qua lege ferantur in altum?
Aut qua fulmineum nubes erumpat in ignem?
Corpora qui feriens edit miracula tanta:
Ut parcat teneris; duriſſima diſſuat uno
Momento: liquet haec puncto uno; duret at iſta?
Unde fit in pyrio correpto pulvere flammis,
Fulminis impetui tantum non aemula virtus:
Quae turres affligat humi, quae moenia ſternat:
In ſublime domos rapiat; telluris hiatus
Recludat: laceret firmiſſima corpora quaeque,

Atque uno, quaevis obſtacula diſſipet ictu?
Quis novit, qua vi ferrum a magnete trahatur?
Qua paleas, ſtipulaſque electrina corpora raptent;
Haec ubi permodico frictu irritata fuere?
Qua ratione feros pelagus cieatur in aeſtus;
Affluat & refluat? qua turgeat atque dehiſcat?
Quid multis opus eſt? e centum millibus unum
Effectum vix perſpicimus; percellere noſtros
Qui ſenſus fuerunt, animoſque ſtupore tenere
Defixos, omni vitae mortalis in aevo.
Nec tamen idcirco, quia non penetramus; ut exſtant,
Quove modo fiant; fieri dubitamus eoſdem:
Hos, quia teſtantur fieri; aut exiſtere, ſenſus.
Senſibus ergo fides noſtris ſanctiſſima conſtet?
Tam certis autem rationibus illa negetur;
Hactenus, eſſe DEUM queis demonſtravimus? Oro
His tu certa magis quaenam documenta requiris;
Amplius aeternum tibi declarantia Numen?
Sane exiſtendi vis infinita ſupremi
Numinis, & quaevis ejus perfectio; cum ſit
Immenſum potior noſtris, & limitis expers:
Haud infinite valet illuceſcere noſtris
Anguſtis animis, tenebroſo carcere vinctis:
Sic tamen illa nitet: dubium ut procul omne relegat.
Haecne tibi verum, re conſtat certius ullum?
Qua tandem ratione DEUM manifeſtius optas
Perſpicere in vita? tractarene ſenſibus illum;
Uſurpare oculis velles; aut tangere dextra?
Spiritus & mera mens; DEUS immutabilis ex ſe;
Ut vicis eſt exſors; expers ita corporis omnis.
Quodſi corporeus, pariter mutabilis eſſet:
Senſu uſurpari nequit ergo corporis ullo.
Quid, quod fallaces ſatis experientia teſtes,
Senſus eſſe docet noſtros: cum notio contra
Clara rei, merito certiſſima teſtis habenda
Comperti veri? Senſu res noſcere tantum;
Vilis conditio, ſtatus, & natura ferarum eſt.
Quin ſatius ratione DEUM deprendere pergis:

Cujus

Cujus tam claram momenta graviſſima nobis
Ingenerant ſpeciem; quae nunquam fallere poſſit.
Noſcendi cauſa veri eſt mens indita nobis;
Aſt hebetes ſenſus, alios aptantur in uſus.
Detectura quidem verum mens noſtra, frequenter
Utitur auxilio ſenſûm; ſed in indole tantum
Materiae cognoſcenda, vel dotibus ejus.
Quam tamen hic pariter, niſi ſit cautiſſima plane,
Decipitur crebro fallacis imagine veri!
Senſibus, heu! quoties ducibus, captavimus ipſi,
Pro vero ſpeciem, ſimulacraque inania veri!
Stultum eſt conſilium, fallaci quaerere verum
Indice; quod certo deprendere judice poſſis.
Quorſum igitur fruſtra delaſſas corporis artus?
Quid caſſo ſenſus exſertas ſaepe labore?
Quid tentas; Numen velut apprenſurus iiſdem?
Non cadit in noſtros mens praeſtantiſſima ſenſus.
Quid, quaerendo DEUM, longe lateque vagaris?
Longius a nobis nequaquam diſtat: in ipſo
Vivimus: ut loquitur Paulus: ſumus, atque movemur.
Sacrilegum ſcelus eſt, inquirere ſenſibus illum;
Quem meliore tui deprendere parte juberis.
Mens DEUS eſt: ſolo rationis noſcitur uſu.
Vis ſpectare DEUM? mentem ſpeculare tuammet.
Sunt noſtrae mentes, Animi ſimulacra ſupremi,
Et documenta ſimul ſunt invictiſſima. Certe
Materies, haud humanae rationis origo
Eſſe poteſt. Eſt mens hominis res corporis expers;
Nobiliorque omni, ſubſtantia, corpore. Porro
Quodlibet effectum perfectius eſſe repugnat
Efficiente ſua cauſa; quod ſuaſimus ante.
Materies &. mens; duo diverſiſſima plane
Entia ſunt; quin multimodis pugnantia ſecum.
Mens ſentit, meditatur, agit, notat intima ſenſa:
Praeteriti meminit, praeſagit multa futura:
Corporis expertes res percipit, odit, amatque:
Noſcit virtutes, & honeſti flagrat amore:
Perſpicit opprobrium vitiorum, & dedecus horret:

Quae fugiunt ſenſus, ea cognitione prehendit.
At vero cognoſcendi vi, praedita non eſt
Materies: cui ſi rationem ponis ineſſe;
Jam cuivis atomo rationis competet uſus:
Eſt atomis etenim natura ſimillima cunctis.
Quod ſi materiae quaevis pars cogitet; anne
Quaelibet eſt proprii tantummodo conſcia ſenſus?
An norunt aliena, velut ſua ſenſa perinde;
Singula materiae corpuſcula: Si ſua tantum
Senſa ſciant: quinam, cedo, conſpirare valebant
Partes ignarae ſenſus communis, in unum
Senſum; terrarum fabricando videlicet orbem?
Et totam mundi molem concorde labore?
Mirum! conſenſus tantus, concordia tanta
Unde ſit innumeris in partibus orta repente!
Cum tamen inter ſe vix conſentire notentur,
In commune bonum, mortales unius urbis:
Quamvis conſiliis gravibus ducantur eodem
Secum collatis, & ab uno fine vocentur.
Sin autem ſenſus alienos, ſingula pugnes
Plane exploratos corpuſcula habere viciſſim;
Eſſeque contendat ſibi conſcia conſiliorum:
Fare; quid eſt? quod nos, qui nonniſi corpora pura,
O Epicure! ſumus te judice, fruſtaque quaedam
Materiae: dic, cur nos explorare nequimus;
Caetera quid tacito meditentur corpora ſecum:
Materiae ſed enim mens, conſiliumque repugnant.
Corpus enim quodvis extenſio nonniſi certa eſt:
Vel quod idem ſonat: extenſa eſt ſubſtantia, reſque
Sectilis in partes, quae ſe penetrare viciſſim
Non valeant, unaque loco conſiſtere eodem
Non poſſint: res eſt certis affecta figuris,
Denique res, variis diſtincta coloribus, omnis
Portio materiae eſt. Porro genus hocce modorum,
Diſcordat noſtra cum cognitione: ſecari
Haec nequit in partes, nullum capit haecce colorem:
Corpoream demum non induit iſta figuram.
Nam mea cognitio; quas continet, obſecro, partes?

Quas

Quas amor; aut odium? quas nutus? quasve renutus?
Quas animi interior quaevis affectio nostri?
Cognitionis ubi est dextrum latus, atque sinistrum?
Infima pars, edic ubi sit; vel denique summa?
Quadratine animi sunt sensus; anne-rotundi?
Aut alia quavis insignes suntne figura?
An color ullus inest istis? albusne; ruberne?
Iudiciis mentis quis item color; & quis amori?
Ultra materiam, manifesto hinc ergo patescit,
Altius humanae mentis caput esse petendum.
Spiritus est igitur nostrae rationis origo.
Spiritus est: exstare cui virtute, suaepte
Naturae immensae per saecula cuncta, necesse est.
Spiritus aeternus, vel, ut ajunt, spiritus a se:
Qui sibi sufficiens, meritò se ponit in uno
Cuncta sua; & reliquis quoque cunctis sufficit unus.
Is solus mentes, caecum quas haurit inane,
Extrahit in lucem. Nec enim mens undique septa
Limitibus; poterit similem sibi gignere mentem.
Cum nullas habeat mentis substantia partes;
Vi quarum gigni, ceu caetera corpora, possit.
Est nimirum animus noster substantia simplex;
Cujus, ab aeterno prorsus nil exstitit aevo:
Nec valet in rebus poni, nisi tota creetur:
Nec nisi suprema potis est a mente creari.
Haec animo reputans secum non nemo susurret:
Si DEUS est, quod ais, Mens praestantissima; nostras
Condiderit sane mentes: sed corpora quaeso,
E nihilo, quanam potuit ratione creare?
Spiritus ipse merus; proin dotum corporis expers?
Nempe dedit dotes, quas non possederat unquam.
Tu tamen ista DEO, cave sis, opponere pergas.
Quidquid enim dotum, decorumve relucet in orbe.
Quidquid inest rebus virtutum, sive bonorum:
Ista sinu proprio complectitur omnia Numen
Excellente modo, divinaque indole digno:
Quem nulli nostrum fas est depingere mente.
Ac proin materiae pariter bona continet ipsum.

Scili-

Scilicet, ut potis eſt animus depingere noſter
Corpora quaeque ſibi, quantumvis corporis expers;
Sic DEUS e nihilo moliri corpora novit:
Corporea longe diverſus ab indole quamvis.
Hic me Epicureus Sophus interpellat, & inquit:
Non capio, quanam ratione emergere poſſent
Corpora tot nihilo: quanam ratione vel una
Sic atomus fieri; minime comprendere poſſum.
E nihilo non fit quidquam, fierique repugnat:
Hoc ratio dictat: vetus hoc ſententia firmat.
Non capis, e nihilo qui finxerit omnia Numen.
An capis, ex ſeſe, qui cuncta exiſtere poſſent?
Ex ſe non exſtat, quidquid mutabile per ſe eſt.
Materies vero per ſe eſt mutabilis: ex ſe
Non proin exiſtit: quondam ergo exiſtere coepit.
E nihilo nil fit: ſine cauſa principe nempe.
E nihilo princeps tamen omnia, cauſa creavit.
Nam quia materiam, certo deduximus ante;
Abſque ſua cauſa per ſeſe exſtare nequire;
Hanc exercitio cauſae primae eſſe creatam,
Conſequitur liquido: licet actio deinde creatrix,
Qua producta fuit, ſit noſtrae impervia menti.
Porro repugnare; & quiddam penetrare nequire;
Senſa duo toto ſunt disjunctiſſima caelo.
Ut tamen effingas ſpeciem quandam illius actus;
Quo DEUS ex nihilo Caelum terramque creavit,
Ac proin materiam primam: complectere mente
Immenſum quoddam ſpatium; ſed inane putato:
Hoc ſolidaſſe DEUM momento concipe; & ecce
Materies! ſolida en extenſio! corpus & ecce!
Hac ſpecie ſi mens non eſt contenta; memento,
Infinita DEI dos, viſque creatio quod ſit:
Imbecilla autem tua perſpicientia quod ſit.
At quorſum temere captu majora requiris?
Eſſe DEUM, fas eſt & opus cognoſcere, cunctis:
Scrutari vero dotes illius & actus;
Immenſique maris, velut oras viſere velle;
Velle ſinus omnes, peragrareque velle receſſus;

Indi-

Indignum facinus: ratio cui sana reclamat.
Namque docet quemvis rationis sobrius usus:
Quod DEUS arctari non possit finibus ullis:
Atque adeo nostrum captum transcendat, oportet;
Ut procul a recta, sit homo ratione remotus;
Qui propriae menti tentat submittere primum
Principium mentis; seseque immergere Lucem
Audet in immensam; quam perspicientia nostra,
Perlustrare nequit tantum, quantum illa coruscat.
Non secus: in Solem veluti, qui lumina figit
Acrius, atque illum sibi copia facta videndi est;
Imprudens ausum luit: intuitusque procacis
Fert meritas poenas, amisso luminis usu.
Porro, licet minime nobis ex ordine cunctas
Fas sit Divinae naturae noscere dotes:
Perspicimus tamen, & liquido; non posse deesse
Vel minimum quidquam cumulo Summaeque bonorum:
Hocque genus Summam debere existere semper.
Haud bona res; etiam minimae defectio dotis:
Res mala; vel modico vitio quocunque scatere:
Optima; defectu quovis, naevoque vacare.
Res proin immunis defectu prorsus ab omni;
Nulla in se penitus pugnantia continet: ergo
Exstat. Cunctarum, defectio maxima namque est:
Temporis atque loci spatiis existere nullis.
Omnis egestatis, defectus omnis, origo est
Et fons, quod dicunt, non *existentia* rerum.
Sane, si cumulus dotum; si Summa bonorum;
Expers defectus, nullique obnoxia noxae;
Si non exstaret Mens perfectissima semper:
Non ea possibiles inter res quiret haberi.
Cum tamen efficiat prorsus pugnantia nulla:
Haec imo efficeret; si non existere posset.
Si minus ista DEUM persuadent esse cuiquam:
Hic caret; aut uti sana ratione recusat.
Unicus est porro caeli terraeque Creator,
Unicus est animus, nostrorum Praeses, & Auctor.
Dissona sunt sanae rationi extrema perinde:

Finge-

Fingere, plura uno; seu nullum credere Numen.
Nam si sufficiat DEUS unicus omnibus: ille
Absque alio quocunque potest existere nonne?
Non erit ergo alii cuivis exstare necesse.
At DEUS esse nequit, qui non existere possit.
Quippe DEUM verum, quondam non esse repugnat.
Si non sufficiat sibi; si non omnibus unus;
Deficit: ergo DEUS non est. Non deficit ulla
Dote DEUS: satis est sibi: sufficit omnibus unus.
Numina si possint existere plura, necesse est,
Infinita dari: Nam si duo; si tria possint:
Cur non mille queant? cur infinita repugnent?
Cum sint principii, cum sint expertia causae:
Cum vi naturae solius, oportet, ut exstent.
Quocirca si exstare queant; existere debent.
Non secus, ac vi naturae DEUS unicus exstans:
Hoc ipso, quo jure potest, existere debet.
Posse exstare DEUM, debereque scilicet unum est.
Exstandi siquidem rationem continet in se.
Infinita proin, si non sunt Numina; nec sunt
Vel duo: sicque duo, prout infinita, repugnant.
Res absurda Dii plures: DEUS unicus exstat:
Immensas complexus opes summamque bonorum.
Unicus ipse sibi, nobis quoque sufficit unus.
Nec solum nobis, atque his, quae mundus hic ambit:
Unus at innumeris par orbibus ille creandis.
Nullis namque potest Divina potentia reddi
Effoeta effectis; licet infinita crearet.
Nec modo sufficiens effectibus omnibus unus
Est DEUS omnipotens, alius sed quisque repugnat.
Finge DEOS etenim geminos: tum dic an uterque
Omnia contineat bona? num sit summus uterque?
Sitne perinde potens? liberne sit unus, ut alter?
Si minus alteruter sapiens, liberve, potensve:
Ergo deest uni quiddam, quod possidet alter.
Hiccine deinde DEUS; quem quidqam deficit? Atqui,
Ut vel Grammaticis notum, DEUS inde vocatur:
Quod sibi nil desit; quodve ipse det omnia cunctis:

Nil

Nil tamen amittat. Cum Numinis indole nempe;
Non poterit minimae jungi defectio dotis,
Non igitur DEUS is, qui non liberrimus. Ergo,
Viribus inferior, verus DEUS esse negandus.
Libertate DEI nequit esse solutior ulla.
Non poterit vero reperiri Numine, quisquam
Fortior aut melior, potior non dote vel una.
Libertate pari quod si, summeque potentes,
Esse DEOS statuas; certabunt aemula nonne
Numina perpetuo; bellumque perenne ciebunt?
Namque Dii, vi summa & libertate potiti,
Conspirare scopum minime cogentur in unum.
Ergo quod hic factum volet; alter conscius ejus
Consilii, ne fiat idem, prohibere valebit.
Atque adeo neuter summe liberque potensque,
Nec DEUS ergo. DEO vis namque resistere nulla:
Consiliumque ejus potis est evertere nullus.
Numina sic qui plura docent exstare; nec unum,
Verum nempe DEUM, recte defendere possunt.
Unicus ergo DEUS certo concluditur esse;
Omnibus excellens, suppar cui nulla potestas.
Porro, licet spatio sit praesentissimus omni;
Unus & immensus, summusque hic spiritus; ille
Materiae minime tamen est unitus, eamque
Ipsemet haud animat; finxit quod Stoica secta,
Quodve docent alii, deliramenta secuti:
Queis nihil est mundus; nisi grandis bellua quaedam.
Scilicet includi refugit compagibus ullis;
Spiritus immensus, liberrimus, atque solutus
Usu materiae, nexuque solutus ab omni.
Cuncta cui summe; nulli autem obnoxius ipse est.
Ille, nec in nostro, pecudumque in corpore; vitae
Fungitur officiis, animae vice; qui fuit error
Pythagorae. Quid enim, rudis atque ignarus is esset
Artubus in nostris? Etenim miserabilis omnes
Multaque nos homines tenet ignoratio veri.
Quin etiam, qua re nihil est absurdius, ille
Innumeris se pollueret gravibusque piaclis;

Queis

Queis genus humanum ſeſe contaminat uſque.
Si DEUS, excluſis animabus, corpora noſtra
Per ſe animat, vegetatque; & in ipſis ſentit, agitque:
Mille repugnantes, una componere debet
In ſeſe dotes. Scelus hic admittit; at illic
Interea varios virtutum erumpit in actus.
Hic ſapiens, felix, commendatiſſimus una
Omnibus officiis; alibique miſerrimus idem:
Pronus ad omne ſcelus, vitio teterrimus omni.
Hiccine porro DEUS? monſtrum quinimo nefandum:
Idolum vanum cerebri, ſibimetque repugnans.
Quam certum eſt igitur, mundi quod Conditor exſtet;
Tam pariter res eſt comperta, quod unicus exſtet.
Quam rurſus certum eſt, debere exiſtere Numen;
Tam certum eſt iterum, non poſſe exiſtere plura.
Eſſe neceſſe DEUM eſt: unum tantum eſſe neceſſum eſt.
Ignorare nequit verum mens longius iſtud
Sana quidem: nequit in dubio mens ſobria verum hoc
Ponere: ſed minus ex animo valet hocce negare.
Quamlibet huic vero tenebras offundere pergant;
Non tamen eripient ipſi capita improba lucem.
Obſcurare queunt: nequeunt exſculpere formam
Numinis aeterni ex animis noſtriſque, ſuiſque.
Non ſecus, ac Solem nubes obducere poſſunt;
Hunc tamen haud radiis privare, haud lumine poſſunt,
Disjicit objectas nubes lux aurea Solis:
Mentibus offuſas tenebras fax fulgida veri.
O quicunque lubens dubiorum mergeris aeſtu!
Et liquidis rebus tenebras offundere geſtis,
Sic; ut in incertum revoces certiſſima quaeque:
Numque ſit ipſe DEUS, dubitare ſceleſtius audes,
In re tam certa, tua mens ne fluctuet anceps:
Saepius haec, moneo, tecum reputare memento.
Num DEUS exiſtat; poſſim dubitare ſceleſte;
Aſt quod is haud exſtet, fieri non certior unquam.
Quod ſit enim DEUS, hoc vero non certius ullum,
Illius exſtandi ſummo nil derogo juri;
Si dubitem, prorſusne ſit ipſi exſtare neceſſe?

Hinc

Hinc mea, non ejus, fors infelicior exit.
Nulla parte DEUM, fi, num fit is, ambigo; muto!
Nilque negans ipfum, vario: mutatio tota
Eft mea! proh qualis mutatio! quamve tremenda!
Fio nocens! felix non fio! miferrimus imo
Nunc, & in aeternos evado miferrimus annos!
Hei mifero mihi! fi DEUS eft! quid certius autem,
Quam quod is exiftat? quae me tormenta manebunt;
Si, num fit, dubitem; vel eum, fi noffe recufem!
Quot pugnae mihi funt intufque, forifque ciendae!
Extra, cum toto, bellum fine fine gerendum
Jugiter orbe mihi eft! totus pro Numine namque
Infuperabilibus pugnat rationibus Orbis;
Quam grave, quam longum, quam formidabile bellum!
Hocce domi, multo certamen acerbius inftat;
Quod dubitaturo denuntiat intimus hoftis;
Confcius in dubium revocandi, five negandi
Numinis, ipfe animus meus: amens ifte furore,
Atque intemperiis, ftimulifque atrocibus actus,
Vindicis aeterni terrebit imagine moeftum;
Et miferum taedis furiarum ardentibus uret,
Objicienfque nefas haec ingeret intus in aurem:
Vivis? & Auctorem vitae cognofcere non vis?
Hancne vicem reddis benefactis? hafne rependis
Pro meritis grates; queis te Dator optimus auget?
O Coelum! coelum ultrices quin evomis ignes?
Invifumque caput perdis? quin Terra dehifcis,
Ingratumve voras? quin tollis inutile pondus?
Quin fcelus abforbes diducto Tartare rictu?
Eheu! tam faevus qooties geminabitur ictus!
Cor quoties, hoc trajiciet penetrabile telum!
Nufquam tuta quies, finceraque gaudia nufquam!
Nunquam pax fperanda mihi; victoria nunquam!
Placari nefcit, fuperari nefcit hic hoftis.
His oppreffa malis praefens mihi vita trahenda:
Sed cumulata malis longe gravioribus, inftat
Vita ter infelix, nullum ponenda per aevum;
Heu quibus & quantis poenis obnoxia vita!

Vita autem? mors, imo, & morte atrocior omni
Interitus; cunctos mihi perpetuandus in annos!
Magne DEUS! quae, me miser, ad tormenta reservo;
Si de Te dubito; vel si Te pergo negare!
Ista volutantem, quis jam modo percutit horror?
Quis stupor exanimat? quae desperatio terret?
Sic, vel in hac vita non est impune scelestis
In dubium revocare DEUM, temereque negare.
Quod si tam gravis est labor, atque molestia tanta,
Numinis ex animo speciem detergere velle:
Tantaque poena manet, vel in ipso criminis ausu,
In dubium, Numen revocantes atque negantes:
Noscere nonne DEUM sors felicissima nostra est?
Nonne est Divinae quaedam communio vitae;
Nosse Bonum summum; sed amare medullitus una?
Notio namque DEI, quae cor non urit amore,
Flamma velut fatua est, a qua nil concipit ignem.
Cognitione DEI, sed quae sociatur amori;
Nostri animi tantum poterunt, & corda beari.
Quaeque vales, & quaeque voles, te pone caduca
Obtinuisse simul bona: mens tamen omnibus istis
Corque tuum plene non exsatiabitur unquam.
Irritare queunt; nequeunt replere cor ista.
Usque adeo laxas latebras, vastosque recessus
Cordibus aptavit nostris, hac, Numen, ut arte,
Ad se ceu finem mentes animosque referret.
Hinc infinitâ, mens quaeque cupidine flagrat;
Quam nisi summa DEI bonitas restinguere possit.
Vitae immortalis spes, & sors maxima nostri
Ardoris, studii! votorum summa scopusque!
Da dignam! da magnificam! da terque quaterque
Augustam! quam ferre potest angusta facultas
Nostra; tui DEUS! in nobis depingere formam!
Huic respondentem, da, concipiamus amorem!
Exoriare animis o Lux liquidissima nostris;
Cordaque Divino depascere suaviter igne!
O DEUS! o bonitas, o infinite bonorum
Fons, & origo DEUS! Tu sufficis unus amanti.

Vae miseris; qui Te spreto, per mille caduca
Soliciti bona discurrunt: venantur honores:
Qui sectantur opes, qui lubrica gaudia tanto
Conquirunt studio; curaque coquuntur inani!
Certius haec poterant: poterant felicius in Te,
Haec reperire; DEUS! nam Tu complecteris ista
Nobiliore modo; vitio omni fineque dempto.
Nempe infinitis gradibus meliora, magisque
Dulcia sunt in Te, cuncta haec; ceu fonte bonorum,
Immensoque mari: quam possint esse creatis
In rebus; quae sunt stillae duntaxat & umbrae
Illorum, queis plena Tua est natura, bonorum.
In Te deliciae sunt omnes, gaudia cuncta,
Atque voluptates, omnis decor, atque venustas:
Immensae dotes, queis nil praestantius usquam:
Nil optabilius; nil, quod perfectius explet,
Pectoris humani vastissima corda, sinusque.
In Te est; quidquid habet pulchri, Coalumque, Solumque;
Atque Salum locuples: in Te lux aurea Solis;
Stellarumque jubar; gemmarum fulgor & auri;
Hortorumque lepos; agri decor omnis, & urbis;
Et domuum species, & magnificentia Regum:
Nectarei potus; epularum gratia, & omnes
Illecebrae sensus; cuncta oblectamina vitae.
Haec, atque infinita Unus complecteris in Te;
Sed meliore modo, quem mens non exprimet ulla.
His qui plura cupit, furit; ac non ille beatus;
Sed cupit infelix, cupit imo miserrimus esse.
At mihi pro cunctis, esto DEUS omnia, rebus:
Quin infinite sis amplius omnibus Unus;
Prout infinitis rationibus omnia vincis.
O Bonitas immensa DEUS! bona cuncta caduca
Vanescunt collata Tibi, nomenque decusque
Amittunt, splendore Tuorum exstincta bonorum.
Quippe Tua bonitate magis bona fluxa retundis,
Quam jubar astrorum, lux obruat aurea Solis!
Cor stolide est avidum, cui tu non sufficis Unus.

DIVINA PROVIDENTIA.

Arma miniſtro tibi, certo queis cuncta retundas
Tela, quibus curam divini Numinis, orbem,
Qua regit, & cunctis rebus qua proſpicit; auſu
Oppugnant ſcelerato homines, temereque laceſſunt.
Inſimulantque DEUM; mala quod non omnia tollat:
Quae genus humanum vaſti maris inſtar inundant.
Nec furor hic ſiſtit: fontem quinimo malorum
Eſſe DEUM latrant, furiis ſtimulantibus orci.
Hos ut conficias, ſpolieſque imbellibus armis,
Principia haec memori, quae mox dabo, mente recondes
Ut totidem tibi ſint armamentaria prompta,
Ex quibus adverſum telo telum omne repellas
Certo ictu, certaque hoſtis; telique ruina.
Defenſuro igitur divini Numinis altum
Conſilium, quo nos: quo ſumma, gubernat & ima:
Prima ſtet haec falli ſententia neſcia: quod ſit
Deficiens è natura res quaeque creata.
Qua finitur enim parte, illa deficit omni.
Caſibus innumeris, vicibuſque obnoxia proinde.
Quippe addi, demique ipſi quam plurima poſſunt.
Cum bonitate DEI minime defectio porro
Haec pugnat: deberet enim ſecus ille creare
Res infinitas; aut nullas condere poſſet.
Altera, non minus haec conſtet ſententia firma:
Dum res è nihilo condit DEUS; amplius illis,
Praeter eas dotes, ſibi quas natura, ſtatuſque
Et ſcopus ipſarum poſcit; nihil addat, oportet

Sic

Sic tribus angululis minime concedere plures
Angululos debet; cum vult extare trigonum:
Quod tres, nec plures pofcat natura trigoni.
Nam fi addat quartum, jam definet effe trigonum,
Nempe ftatis, claufa eft res condita, dotibus omnis:
Ultra quas, falva natura excurrere non quit.
Pleraque dum pulchro carpuntur in ordine mundi,
Ceu damnofa forent; aut nullis ufibus apta:
Aut rudia: aut nimium diftorta, informia, foeda.
Haec tibi pro valido, in promptu fit cautio telo.
Membrorum fine refpectu, & per frufta feorfum
Seclufo nexu; non eft fpectandus hic orbis:
Sed veluti moles variis ex partibus apta.
Cunctaque, cum corpus fcite conflentur in unum;
Ad finem, pars quaeque fuum referatur, oportet.
Hinc minor unius partis perfectio, & impar
Conditio, poterit majorem adferre decorem.
Huic toti mundo. Sic arte coloribus umbras
Mifcens in tabula pictor; fpirantia pingit
Ora hominum: fpecies florum, fimulacraque viva,
Umbrae fubfidio. Sic dexteritate periti
Artificis, multas res texere, qui fcit in ufus:
Partibus ex rudibus pulcherrima machina, furgit,
Ipfeque diverfus ftatus, & variantia partiûm
Conciliant operi docto pretiumque, decufque.
Nec quifquam prudenter aget; fi machina ab ifta,
Abjiciat partem, cujus non colligit ufum,
Novit enim faber hunc, fummaque innexuit arte
Partem illam reliquis, fine qua pretiumve, lepofve,
Aut finis fabricae optatus conftare nequiret.
Hifce tribus telis, tria firma fequentia junge,
Cum fibi fufficiat plene DEUS unicus; orbi
Prodere fe, dotefque fuas non debuit unquam,
Prodere cum voluit; plane non debuit omnes:
Nec magis has illis; nec tantum prodere, quantum,
Quotve poteft: fed quas, & quot, quantumque libebat.
Nempe ipfe in cunctis liber, quo non magis alter.
Extra quaefitis minime rationibus ullis

Impelli poterit : momenta ſed omnia agendi,
In ſeſe reperit : non indigus ullius unquam.
Non vi, non fato : non ambitione, lucrove:
Nullo animi pravo motu, Sanctiſſimus idem;
Sed bonitate mera, cum libertate movetur,
Ad manifeſtandis dotes, quibus ille beatus,
Non minus ante fuit; mundo quam prodidit ipſas.
Ex infinito DEUS infinitus oportet;
Omnia conſilio ſtatuat, diſpenſet, agatque.
Hinc eſt, quod nulli penitus pernoſcere ſit fas:
Quanto conſilio, mundum DEUS huncce gubernet.
Nempe infinitae mentis comprendere ſenſus,
Conſilia, impulſus, fines, finita nequit mens.
Luce tamen ſolis manifeſtius enitet: Is, quod
Ex ſumma ſapientia agat bonitateque, oportet,
Cui Ratio, & bonitas exſortes limitis inſunt.
Ex ſola abſtracta, bonitatis imagine, ſummae,
Argumenta petunt hoſtes, & quidquid ab iſta
Non fluit; ipſi adverſari ſtatuuntque, crepantque.
Non ſecus atque, DEO bonitas duntaxat ineſſet
Unica fine carens, nec fine perinde carerent
Suprema illius cum libertate poteſtas,
Nonque forent dotes expertes limitis omnes.
En tibi pauca quidem, ſed praeſentiſſima tela,
Omne quibus poſſis hoſtile retundere telum.
Utque fidem redimam: juvat hiſce laceſſere; pugnas,
Bellaque ſpirantes hoſtes, ſuaque arma vibrantes.
Immenſa bonitate DEI debere piacla
Averti: excludi mala debere omnia, pugnant.
Quonam igitur mala tot? quorſum tot crimina? clamant.
Si bonus eſt infinite DEUS; arceat iſta.
Infinite equidem bonus eſt DEUS; attamen ille,
Haud infinite bonitatem pandere mundo;
Aut ita dotem aliam, manifeſtam reddere debet.
Eſt DEUS infinite in ſe bonus: eſt tamen ipſe,
In manifeſtandis, propriis ſibi dotibus, orbi:
Atque adeo in dandis donis liberrimus una.
Ut poterat cunctis, ſalva bonitate negare

Omnia:

Omnia : si neque nos, nec quidquam nempe creasset:
Sic dum dat, minime debet profundere cuncta,
Quae donare potest: aut his, quae dat; dare plura:
Aut ista potius, quam alia ratione, graduque.
Scilicet in minima re, non obnoxius ulli,
Omnia complectens in se: sibi plus satis unus:
Uno se felix, infiniteque beatus.
Infinita nequit finitis quin dare rebus;
Nec bona tanta queunt res participare creatae,
Conditione sua, constrictae finibus arctis.
Quantiscunque bonis, pergat, donisque creatam
Rem cumulare DEUS; non desinet esse creata,
Esseque deficiens: igitur finita, caduca;
Dotibus innumeris, defecta proinde bonisque.
Vi proin immensae bonitatis, oportet ut a se,
Omne malum DEUS excludat (saneque vel umbram,
In se non patitur vitii:) non postulat autem
Ulla DEI virtus; avertat ut omnia prorsus:
Quae mala finitae sunt consectaria quaedam
Naturae: secus & nihilum, ex quo cuncta creavit;
Estque malum; foret illius bonitate necesse
Excludi, aeternum retro, deincepsque per aevum,
Defectumque rei in mundo cujuslibet omnem.
Nulla DEI pariter dos poscit, ut arceat omne
Flagitium: neque si non arceat; author haberi
Istius poterit: poterit permittere jure
Haec, quaecunque fluunt ex conditione caduca,
Et quorum, haud sibi sufficiens natura, capax est;
Dummodo praesidium justum mala vera cavendi:
Nimirum culpas fugiendi, & crimina cuncta,
Suppeditet cunctis, quod sane non negat ulli.
Si bonitas immensa DEI, qua semet in ipso,
Is bonus est: non solum a sese excludere cunctum;
Sed prohibere malum deberet ab omnibus omne:
Non modo nulla forent mala, quae sunt; nulla sed esse
Possent. Quippe DEI bonitas inimica malis est:
Non minus his, quae sunt; atque his, quae existere possunt;
Quin exstent quondam: nulla ergo exstare valerent.

Porro

Porro impoffibile effe malum; quà lege, quis unquam
Intulit ex bonitate DEI; aut concludere poffit?
Quae proin illaefa bonitate exiftere poffunt:
Si quondam exiftant; exftent ipfa integra, oportet.
Magnum equidem mens noftra bonum eft; non eft tamen
Quod DEUS eft: cujus perfectio folius haec eft: (ipfa,
Ut vicis expers fit: fit ut immutabilis unus.
Caetera tot vicibus, cur fint obnoxia; caufa
Eft: quia naturam DEUS ex fe haud edidit ullam,
Verum de nihilo, penitus res condidit omnes.
Sunt igitur bona noftra, DEI puriffima dona:
Et mala; funt nihili mera confectaria noftri.
Nec tamen ex noftro, fatali lege fequuntur
Crimina fic nihilo, nequeant ut prorfus omitti.
Viribus arbitrii divino Numine fulti;
Poffumus, ac fancta lege, ifta cavere tenemur.
Haec gravius reputans, quivis concludet aperte:
Ad labefactandam divini Numinis aequam
Curam, qua caelum, terrarum qua regit orbem:
Et noftra falva, nos libertate gubernat:
Non fatis effe Atheis, caufas exquirere quorfum;
Tot mala permittat; fed demonftrare neceffe eft,
Nullas effe DEO caufas: mala noftra finendi:
Lege, ipfum, fatali ad ea impedienda, teneri.
Porro licet penitus nequeamus nofcere fines,
Ob quos permittat Numen mala quaeque feorfum:
Cum tamen adductis certis rationibus ufque,
Tum liquido demonftretur; non poffe malorum
Principium effe DEUM: nec eidem poffe deeffe
Fines, & caufas (Rationis lumine, quarum,
Non paucas ipfi affequimur) mala noftra finendi:
Sive ea; quae nihili funt confectaria noftri:
Sive ea: quae plena cum libertate patramus:
Quin is, vel minimum laedat jus ullius unquam;
Quam certum eft igitur, noftrum plerumque latere
Hos fines animum; tam res eft certa, quod adfint:
Quotve DEO noti fint, nilque fit aequius illis,
Idcircone autem quae funt manifefta; negabis;

Abdita

Abdita quod nequeas habeti comprendere mente?
Aut ideo quidquam, proba demonſtratio nutat;
Parte quod haud omni, res demonſtrata, niteſcat?
Solem extare nega! licet illius aurea quippe
Lux tibi praerádiet; tamen haud natura coruſcat.
Eſt proin (concluſiſſe juvat tribus omnia verbis:)
Noſtra, ſibi non ſufficiens natura, malorum
Fons & origo: DEUS caput eſt & ſumma bonorum.
Jam quaedam mala ſunt, mera conſectaria noſtrae,
Undique deſcriptae naturae finibus arctis:
Quae Phyſica appellant: alia arbitraria nobis;
Non male, quae dices: moralia, voce Latina.
Illa nec infauſtos reddunt, nec reddere poſſunt:
Quin virtutum etiam ſeges eſſe uberrima poſſunt:
Haudque alia nos mente DEUS non eripit illis.
Haec ſi nos perdunt; ipſi nos perdimus ultro,
Noſtroque omnino vitio, culpaque perimus.
Noſtri etenim arbitrii mala ſunt ea, liber abuſus.
At peccaturum, cum me praeſciverit omni
Retro aetate DEUS; cur condidit? (impius inſtat:)
Sane, non ideo, ut pecces; te condidit: imo
Ne pecces, vetuit: te libertate cavendi
Delicta, inſtruxit: vitae mercede beatae,
Suaviter invitat vitanda ad crimina, culpas:
Æternaeque minis poenae deterret ab illis.
Tu tamen his ſpretis; pergis nihilo minus ultro,
Sponte, ſcienſque, volenſque graves admittere noxas:
Quem tibi praeſtituit, finem pervertere pergis.
Vivis: tanquam idcirco; ut pecces, conditus eſſes:
Ne mirere, DEUS merito te plectet: at ipſe
Te miſerum reddis, fauſtum cum reddere poſſes
Ipſius auxilio: mente hac, te condidis ille:
Ni tamen obſtares: obſtas? fine excidis alto.
Tu proin exitii es, certus Fons ille Salutis.
Tune impertito, ſi munere perperam es uſus;
Hunc, qui donavit, pravè donaſſe revinces?
Aut demonſtrabis, quod non donârit amicè;
Sic ubi collatum; res eſt maniſeſta, fuiſſe? ac

Ne

Ne potuiſſe ſecus donum dare; qui dedit iſtud?
Me, ſed abuſurum dono ſi viderit, omni
Retro aetate DEUS; poſſumne ſalubriter uti?
Tu vero poteris. Divina ſcientia falli
An poterit? minime porro. Sed qua ratione,
Efficies, falli poſſe hanc: quod munere poſſis,
Uti praeclare; quo prave uſurus es, & quo
Te ſic uſurum, DEUS omni vidit ab aevo?
Uſurum male dono, & poſſe ſalubriter uti;
Vidit utrumque DEUS cunctis aetatibus antè,
An libertatem divina ſcientia laedit?
Aſt illam, hac minime laedi; liquidiſſima res eſt,
Nec locus, hac de re dubitandi, eſt amplius ullus;
Docta, quod evincunt, & ſpiſſa volumina paſſim.
Ne tamen objectis, non reſponſum eſſe queraris;
Unum pro multis reſponſum, ſit ſatis iſtud.
Si libertatem haec, qua noſtros praevidet actus
Æternis ſeclis; divina ſcientia laedit;
De libertate ipſius quoque Numinis actum eſt.
Nonne DEUS ſumma cum libertate creavit
Omnia? nonne tamen quaecunque in tempore fecit;
Retro omni ſeclo, certo praevidit agenda?
Nam quid eum lateat, cui perſpectiſſima cuncta?
Aut quid agat caece, quo non ſapientior ullus?
Quodſi aeterna DEI praeſenſio, qua videt ipſe;
Sponte ſua quidnam acturus ſit tempore certo;
Libertatem illi ſalvam, incolumemque; relinquit;
(Et certe haud adimit; ſine qua DEUS eſſe nequiret:)
Non eſt; ut noſtram violet, vel tollere pergat:
Nec ſane tollit: quin certius adſtruit imo.
Haud ſiquidem nudos, praeſcit quadantenus actus;
Sed modus, & ratio, quibus actio quaeque futura eſt:
Sunt ex omni aetate DEO perſpecta perinde:
Libera, pro nde videt cum libertate patranda.
Ergo tam eſt certum cum libertate futura;
Quam, quod non poſſit divina ſcientia falli.
Nempe rei, non eſt, praenotio, cauſa futurae.
Non etenim eſt ideo res eventura, quod illam

Praeſciat

Praefciat aeternùm, certo DEUS effe futuram;
Aft ideo potius, certo videt effe futuram:
Tempore quod fixo, res eventura fit illa.
Non facit objectas res ulla fcientia; tantum
Infpectat factas, contemplaturque futuras.
Objectam propter rem eft quaeque fcientia: fed non
Hanc propter, res eft objecta vel una viciffim.
Hinc objecta prius res concipiatur, oportet;
Quam fua cognitio. Nec enim cognofcere quidquam
Mens poffet: Verum fi non praefumeret ullum:
Cognitione ergo, verùm prius effe neceffe eft:
Utque ea praeteriti, fic non eft caufa futuri.
Nempe velut fpeculum, cui forte propinquior adftas,
Confulturus idem: motus tibi corporis omnes;
Objicit ante oculos; quin horum caufa fit ulla:
Hac ratione refert divina fcientia noftros,
Non modo praefentes actus, fed quofque futuros;
Quin tamen ullius fons illa fit, & fit origo.
Parce queri: fi forte peris, & te DEUS annis
Æternis vidit periturum; haud ipfius ulla: at
Sponte tua, culpaque peris: te nonnifi culpa, &
Sponte tua vidit periturum: vivere felix,
Si malles; poffes: potuiffeque, poffeque fauftum
Vivere, te novit, teque hac mente ille creavit.
At DEUS aeterno periturum fi fcit ab aevo;
Num ne praefcierit; prohibere in tempore poffum?
Ne dubita, poteris. Si crimina nulla patraris:
Haud fciet aeternùm periturum te DEUS unquam,
Ob fcelera interitum tantummodo praevidet ille.
Ludis? ais: bellum mihi pro ratione fophifma
Obtrudis? minime veru; fed feria, fiqua
Dici unquam poffunt, fimul & certiffima dico.
Quinam iftuc porro? pergis: fi praefcit ab aevo
Me delicturum; prohibere in tempore poffim:
Ne peccaturum fcierit retro omnibus annis?
An tu lethales, vitae hujus tempore, noxas
Evitare nequis? poteris prohibere proinde,
Ne delicturum DEUS ullo noverit aevo.

Quod nunquam fiet, nequit ille videre futurum.
Non tu equidem prohibere potes, ne praeſciat illud:
Sponte quod admittes facinus, pro tempore vitae:
(Hoc poſito, falli divina ſcientia poſſet.)
Sed, quod ſponte patras; cum crimen omittere poſſes:
Sique voles, ut velle potes, ſcelus omne caveres;
Non id praenoſſet quondam DEUS eſſe futurum.
Æternis, sed enim divina ſcientia ſeclis;
Meque, meoſque omnes actus praecedit; an ergo
Hocce, quod aeternum eſt, prohibere in tempore poſſim?
Tempore, non cauſa praevertit: & illud ab actu,
Arbitrioque tuo pendet, prout uſque probatum eſt:
Quae quandoque voles; poſſes nolle: atque viciſſim.
Proin prohibere potes pro tempore: quod DEUS aevo
Praevidet aeterno: licet id non feceris unquam.
Nam quod res nunquam ſit facta; futuraque nunquam;
Ne fieri potuiſſe illam, quis colligat inde?
Nec te angat, quanam ratione, quod anteit; a te,
Qui longe ſequeris, prohiberi poſſit: id, ex hoc
Exemplo diſces, verumque fatebere Tute.
Nunquid, cum incedis per campum ſole nitente
A tergo atque retro, pergiſque averſus ab illo;
Corporis umbra tui, temet praecedat, oportet:
Nec prohibere potes; ne ſic praecedat euntem.
Nonne tamen tibi res eſt integra prorſus, ut umbra,
Huc te praecedat; quam te praevertat ut illuc,
Anteeat potius dextra, quam parte ſiniſtra:
Aut ſatius rectà, ſi rectà pergere malis.
Longius aut brèvius: prout nempe incedere vultu
Averſo à Phoebi facie radiante, libebit.
Aut nulla, ad ſolem faciem ſi vertere malis.
Ergo ſequens, praecedentem prohibere poteſt rem;
Haec quoties certo nexu dependet ab illa.
Hinc quia cum noſtri, divina ſcientia nexa eſt
Actibus arbitrii, ac pendet quodammodo ab iſtis;
Si modo vellemus, prohiberi tempore poſſet:
Scilicet aeternis ne nos praecederet annis:
Aut iſthaec potius, quam nos praeverteret illa;
Æternum

Æternum quamvis non ſit prohibenda per aevum.
Nam quae non fient unquam, neque facta fuêre;
Ne fieri poſſe, aut potuiſſe quis arguet apte?
Quod ſupra monui, hicque iterum meminiſſe juvabit.
Prout & quae fiunt, aut quondam facta fuere;
Quis cordatus homo potuiſſe negabit, omitti;
Libera nimirum? quorum haec natura, ſtatuſque eſt;
Ut poſitis cauſis; non ſit poni ipſa neceſſe.
Libertate etenim cum mens utatur; oportet:
Ut licet auxiliis ſit agendi praedita cunctis:
His ſalvis, res moliri, vel omittere poſſit,
Prout ſibi collibitum fuerit. Quo libera cauſa
Diſtat ab his; quae praeſidiis cunctis ad agendum
Inſtructae; nequaquam actum ſuſpendere poſſunt.
Sin ſecus; ergo actus liber, ne poſſet haberi:
Cum DEUS aeternùm praenoſcat, oportet ut omnem:
Cumque ſuos omnes, aetatibus omnibus ante
Praeſcierit pariter; liber quoque nòn foret ullus.
Sic male, qui ſpoliant nos libertate, neceſſe eſt;
Hacce DEUM ſpolient; aut non noſſe omnia, dicant.
Rddere felicem (pergit latrare ſceleſtus:)
Me tamen ille meo poſſet tanto abſque labore.
Ecquid enim nequeat, rerum cui ſumma poteſtas?
Sic magis illius bonitas immenſa pateret.
Optimus iſte DEUS, tamen hac ratione beatum,
Me minime reddit; ſed mille ſubire pericla
Me ſinit! Herculeos jubet exantlare labores!
Meque per ambages (rectà cum ducere poſſet)
Ducit ad ancipitem tanto diſcrimine finem:
Semper ut aeternae jacienda ſit alea ſortis!
Duceret at ſaltem minus arcto tramite, quam ſit,
Qui tot juratis eſt hoſtibus undique ſeptus:
In quo, tot mihi ſunt metuenda pericla ſalutis;
Quot paſſus facio: ſcelerum tot monſtra nefanda:
Bella tot: ac proni tot in orcum denique lapſus!
Duceret aut demum, vel per magis ardua, quam ſint;
Haec, quae me cruciant; modo me praeſtaret ab illo
Exitio tutum, cujus vel mentio ſummum

Incutit

Incutit horrorem, & tantum non enecat aegrum!
Caetera, cum prorſus dubium, incertumque ſalutis,
Tanta pericla velit, tantos ſuperare labores,
Divinum Numen: tot denique volvere caſus,
Non video: penitus nequeo comprendere mente;
Cum ſumma, quonam pacto haec, bonitate cohaerent?
Eſtne tibi mens ſana ſatis; qai talia garris?
Eſtne infinitae quaedam reverentia mentis?
Notio vel tenuis divini Numinis eſtne?
Haeccine pro ſano te quis putet eſſe locutum?
Quas vomis inceſto ſceleratas ore querelas;
Non ratio, ſed caecus amor: ſed inertia, torpor:
Sed furor & rabies, atque ipſa amentia dictant.
Tune DEO leges ſtatuas, quibus augeat is te
Donis? praeſcribas, quanam ratione gubernet?
Nunquid eo melior, nunquid ſapientior illo es;
Cui mens, conſilium, bonitas. ſapientia ſumma;
Cui dotes omnes expertes limitis inſunt;
Queis ſine nil ſtatuit: contra quas nil agit unquam?
Unde tibi tanta haec ſapientia? num DEUS ulli
Quid melius Ratione ſua dedit? aut habet ullus
Dotem ullam, quam non acceptam debeat illi;
Quaeque DEO innumeris gradibus, non celſior inſit?
Aſſequerisne altas rationes: perſpicis omnes
Fines & cauſas, adjunctaque ſingula: ſenſus,
Conſilia, & nutus: omnes nexuſque, viaſque;
Magna gubernandi quibus ars comprenditur illa;
Qua ſuſpenſa ſuis ex partibus omnia Numen
Continet, ac mundum, ſalva bonitate ſua, atque
Incolumi noſtra, nos libertate gubernat?
Non res te cruciant; de rebus opinio prava;
Deque DEI ſumma ſapientia, & ordine, caecum
Judicium miſerabiliter te vexat, & urit.
Non tua conditio; de conditione, ſiniſtra
Mens mutanda tibi; ut ceſſes angique, querique.
Quae fiunt; fieri arbitrio ne poſce tuomet:
Sed fieri, ut fiunt divino Numine, malis;
Sic tibi cuncta fluent ad votum: ita pace fruêris.

Te quereris non posse vias comprendere; queis te
Deducit Numen, tot & inter tanta pericla?
Tene DEO ut credas, rationes antè, viasque
Consilia ipsius, de te, pernoscere debes?
Vitam aeger medico credis; satis esse peritum,
Quem censes: ejus non perspicis attamen artem.
Sitque licet praestans; errori obnoxius una est.
Infinitae autem Menti; bonitate, potentia
Immensa illustri, tua credere, teque recusas,
Consiliisque ejus temere diffidere pergis?
Non, haec mente tua, assequeris? Mirumne sit ulli,
Talpa oculis vastum, quod caligantibus aequor
Metiri nequeat, sibi quae vix adsita cernit?
Nae tu huic es similis, cui cum doctissima praesto est
Machina, structurae cujus non perspicit artem:
Nec satis assequitur, quibus illa sit usibus apta:
Aut quo pertineat pars ejus quaeque seorsum;
Doctum opus, artificemque manum condemnat inique:
Cum simul ille suum ingenium rude prodit, hebesque.
Teque, DEUMque tuis incendere mitte querelis:
Quas minus assequeris; pòst, luce illustrius omni
Perspices aequas causasque, viasque fuisse.
Has liquido toti DEUS olim deteget Orbi.
Interea fluxae dum vitae suppetit usus;
Omne quod acciderit, durum licet atque molestum;
Si prohibere tibi non est res integra: crede
Finibus id, quos constituit sapientia summa,
Privatisque tuis rationibus aptius esse,
Queis studet aeternae te sorte beare salutis.
Te quereris non perspicere haec? at perspicis istud:
Infinita DEO ratio, bonitasque, quod insint:
Justitia, & pietas; clementia fine carentes:
Virtutesque omnes exsortes limitis omnis,
Queis sine nil unquam statuit, disponit, agitque.
Quamlibet excelsis homo sit virtutibus auctus;
Cum tamen hae certis arctentur finibus omnes;
Ipsarum quandoque potest excedere metas.
At DEUS, immensas nequit extra excurrere dotes:

Ergo

Ergo ſecundum iſtas, operetur cuncta, neceſſe eſt.
Haec reputa, penituſque animo comprendere cura.
Haec in mente tua clavo defige tràbali.
Sic nodos omnes: ita cuncta ſophiſmata ſolves;
Quae male nexueras, & quae tibi ſuggerit orcus.
Quin ſimili, quos comperies errore teneri;
Non aegre vinces: hortaberis, atque monebis:
Hac una, ut pariter nodos, ratione ſecare,
Hac tenebras, quae ſe offundunt, diſpellere pergant,
Ne cunctos nexus, ne vincula cuncta requirant;
Queis devincta fluit ſeries aequiſſima rerum:
Devinxiſſe DEUM res, ſine carente catena:
Annulum in hac fruſtra primum, extremumque requiri;
Fas homini non eſſe omnes percurrere ad unum;
Reſque, viceſque infinitas, queis volvitur orbis;
Comprendi noſtrae mentis brevitate nequire.
Nexibus ex iſtis; quos cuique agnoſcere pronum eſt;
Atque, ex aeterni DEI imagine, colligi abunde;
Cuncta revincta modis infinita indode dignis.
Numinis atque adeo rationem, artemque regendi;
Humanis haud penſandam rationibus eſſe:
Scilicet immenſum retro quae reſpicit aevum:
Deincepſque aeternos, ſerie aeterna ordinat annos.
Omniaque aeternae Mentis rationibus aptat.
Te tua felicem vellet ſi reddere juxta
Vota DEUS; bonitas illuſtrius ipſius (inquis)
Se manifeſtaret: tibi tantum, credo: tuôque
Judició caecô; non ordine numinis alto.
Certe non aliis, qui de te talia vota
Nequaquam faciunt: nec ſat ſcio, num volet ullus.
Ut tamen hic liquido tua ſe dementia prodat:
Unumquempue ſuo pro jure, ſimillima vota
Concepiſſe puta: tum, ſi non invidus ulli;
Si probus eſſe voles: tua finge, alienaque cuncta
Expleviſſe DEUM: Periit mirabilis ordo
Humani generis, Reſpublica concidit omnis.
Succeſſitque ingens chaos, & confuſio mira.
Privatis ſtudiis ſiquidem, & rationibus, itur

In diverſa; ut jam pars nulla cohaereat ulli.
Pone DEUM tamen optata te conditione beare,
Ordine ſervato, potuiſſe; atquè amplius inde
Teſtandam ipſius bonitatem: fac fore; ut inquis.
Oſtenſum ſed enim luce eſt jam clarius antè:
Nulla lege DEUM bonitatem pandere mundo:
Aut aliam dotem quamcunque aperire teneri.
Omnes immenſae ſunt nempe in Numine dotes:
Infinita, pari eſt cum libertate, poteſtas.
Uno ſe plene felix DEUS, haud eget ullo.
Nil ulli debet: debent illi omnia cuncti.
Gaudeat immenſa DEUS ut bonitate, neceſſe eſt:
Illam infinita cuiquam ratione, modoque
Teſtari haud debet, majoreque prodere ſenſu,
Quam velit ad fines, ſibi quos praefixerit ipſe:
Fines: quos legit atque ſacrat Sapientia ſumma,
Et quibus immenſum pretium deſignat & addit.
Caetera, quantumvis perfectio Numinis, omnis
Infinita ſit, effectus tantummodo certis
Finibus arctatos, DEUS omnes edit ad unum.
Quippe creatarum rerum natura; neceſſe eſt;
Finibus arctetur: cum non virtute ſuamet
Extet; at è nihilo divino munere ſurgat.
Divinarum igitur vera infinitio dotum,
Non ex effectis; quaequae DEUS edidit uſque,
At magis ex operandi ipſa ratione, modoque:
Omnia, quo peragit; penſari, fineque debet.
Scilicet è nihilo, quod fecerit omnia, & illud
Infinitum intervallum, quod res jacet inter;
Et nihilum rerum, nutu ſuperaverit uno:
Dixerit, & dicto citius ſint omnia facta.
Tum quod ad excelſum, quo nil ſublimius uſquam
Eſſe poteſt, referat finem; ſe ſcilicet ipſum.
Quod demum in minimo DEUS haud obnoxius ulli,
Liber in edendis effectibus unicus ipſe
Exiſtit: nec in his opera ullius indiget ulla.
En capita! unde bonis, queis nos DEUS optimus auget,
Quae male, parva tibi, quin & contempta videntur;
Immen-

Immenfum quoddam accedat pondufque, decufque.
Quid quereris, bona pauca tibi conceffa; tuam, quae
Naturam abfolvunt; fortitus es omnia: fiqua
Caetera divinum Numen tibi forte negavit.
Non fine fine alto, & fumma ratione negavit,
Naturae, ifta, tuae minime perfectio pofcit.
Quem DEUS intendit fini, & tibi forfan obeffent.
Non profunt certe: tibi enim non illa negaffet:
Et poffeffa, tuam mentem fatiare nequirent.
Nec fane multum refert haec effe negata:
Hoc ubi, quod rerum caput eft, & fumma bonorum;
Eft impertitum: mens immortalis; amando
Scilicet, & cognofcendo DEO idonea, & apta.
Finis hic immenfum pretium ftatuitque, facitque
Naturae, ftatuique tuo, tibi denique toti;
Quifquis es, ac utcunque tibi mifer effe videris,
Ifta non alia, DEUS ipfe eft, forte beatus.
Semet ab aeternis, animo, complectitur, annis;
Cognitione fui fe diftinet omne per aevum;
Sefe comprendit, fe diligit, omniaque in fe.
Æternis huc cunfiliis collineat. Omne,
Quod fecit; facit ufque: & quod facturus in aevum eft:
Huc movet, huc confert: huc deftinat, ordinat, aptat.
Hac fe forte beat: nos hac cupit effe beatos.
Tanto deinde bono quaqua ratione, viaque
Te DEUS aeternùm felicem reddere malit:
Dummodo fincere velit (ac vult ille profecto;
Promptaque fubfidia huc, atque adjumenta miniftrat:)
Arripienda via eft, ut ut ardua, & afpera: digna eft
Quamlibet immenfis merces fudoribus ifta.
De fumma bonitate DEI proin mitte querelas.
Optimus ifte DEUS: te vult fine fine beare:
Non qua forte via, vecors ignavia vellet;
Sed quam confilio, Sapientia fumma paravit.
Nec via, quae huc ducit, tam eft horrida; quam tibi fingis.
Sunt vepribufque, rofae, & fua funt hic lilia fpinis;
Carpere quae liceat: queis fe recreare viator
Interdum valeat: pia nec folatia defunt,

Cuncta

Cuncta quibus relevare viae faſtidia ſit fas.
Solamen quantum! mens ipſa eſt, conſcia recti:
Expers flagitii, virtutibus inclyta pulchris:
Vita, omni multò potior dulcedine, cunctis
Quam poſſis ex illecebris ſperare caducis,
Mitto voluptates, large quas fundit in iſtam
Religio ter ſancta viam. Te vincere namque
Ipſius ſanae rationis lumine fixum eſt.
Propterea ſacris documenta è fontibus, uſque
Non hauſi: ſat enim ratio te ſana revincet.
Denique quos metuis, medios, tutiſſimus inter
Ire vales hoſtes, his robore major & armis,
Te quibus inſtruxit Rex Summus ad omnia bella,
Edocuitque: artes, quanam arte eludere poſſis.
Vel conjuratis hoſtes, ſi viribus inſtent;
Vincere te nequeunt, niſi vinci ſponte volentem,
Cedentemque ultro: poteris tu vincere contra,
Sincera ſi mente velis: victoria certa eſt.
Non ſtatuit DEUS ancipitem finem tibi, tute
Ambigum dubiumque facis, fugiendo labores:
Hunc certum ſtatuit; vita ut potiare beata:
Non tamen abſque omni, ſocors ut inerſque, labore
Immenſis potiare bonis: at ſtrenuus arces
In ſuperas venias ſpoliis, palmiſque decorus:
Hinc ut nempe DEI, & major tua gloria ſurgat.
Ingenuos DEUS Athletas; non mancipia optat.
Mortales iter innumeri trivere, teruntque,
Cujus te tantum labor, atque moleſtia torquent.
Vicerunt hoſtes, vincunt feliciter: & tu
Vincere non poſſis? tanta mercede potiri
Abſque labore voles? Hui pondus inutile terrae!
Quis ferat ignavum? certe non tutemet ipſe,
Quantumvis deſes; famulum patereris inertem:
Et torpeſcentem, pigrorum acerrimus oſor;
Semper agens, Auctor rerum, ac virtute ſuamet
Cuncta movens; actuſque (ita ſi fas dicere) purus,
Te ferat? immo etiam ceſſanti praemia certa
Deſtinet: aeternam, pro vita deſide, vitam?

Sic bonitas, ſic deinde magis Sapientia ſumma,
Et reliquae dotes divini Numinis, orbi
Hinc illuceſcant, ſi pergat nempe fovere
Deſidiam, menteſque velit torpeſcere inertes.
Quin & torpori deſignet praemia tanta;
Quanta eſt aeternae felix poſſeſſio vitae?
Parce queri de ſorte tua, motoſque tumultus
Pravi animi ſeda: decumanos comprime fluctus.
(Nam potes, & tantas moviſti ſponte procellas:)
Ad ſanamque redi mentem tantiſper ab aeſtu.
Quas fundis, ſimileſque tui, quas fundere poſſunt
De bonitate DEI, de conditione ſuamet,
Comperies fatuas, & iniquas eſſe querelas
Fontibus ex illis, quos demonſtravimus uſque.
Quodſi illos adeas latices, Sanctiſſima Chriſti
Relligio tibi quos aperit; tum porro ſtupore
Oppreſſus, ſcelus horreſces, tactuſque dolore
Æterna dignos poena execrabere queſtus.
Hic, quibus, ediſces, eruperit ille malorum
Fontibus Oceanus; qui terrarum obruit orbem,
Ærumnas infinitas, poenaſque revolvens.
Nempe ubi primus homo; de conditione beata,
Qua donatús erat, donandaque tota fuiſſet
Ejus poſteritas: pomi lethalis ob eſum
Dejectus; ruit., & miſer è felice repente,
Omnem poſteritatem in caſum traxit eundem:
Hocque ſuo lapſu ſe perdidit, atque nepotes;
Mox velut objicibus ruptis, effuſa malorum
Colluvies, totum late ſe fudit in orbem.
Et furere in genus humanum non deſinit uſque.
Bella, fames, caedes, morbi, contagia, peſtes:
Et labor, atque dolor, luctuſque & triſtis egeſtas.
Hiſque malis pejor vitiorum exercitus omnis.
Sed mihi propoſitum non eſt attingere fontes,
E quibus hanc in rem deducere plurima fas eſt.
At purganda prius mens eſt, erroribus, aegra.
Fontibus è ſacris ita demum haurire licebit,
Et ſentire; DEUS qua nos bonitate gubernet.

Me tamen edoceas (alius jam mitior urget :)
Cum ſumma, quonam pacto, bonitate cohaeret
Juſtitiaque DEI, ſors tam diverſa proborum,
Atque malorum hominum? video florere nocentes,
Atque impune mori multos: advertoque poenas
Nonnullos etiam dare: miror, non dare cunctos.
Adverſisque premi juſtos obſervo frequentes:
Fortuna quoſdam laetor gaudere ſecunda,
Moereo non omnes. Haec me vehementius angunt.
Cur non quemque ſuo DEUS hîc habet ordine; punit
Quoſdam: aliquando reos: non punit ſemper, & omnes,
Fortunatque probos aliquos, non proſperat omnes.
Quin vel in hac diverſa juſtorum, atque reorum
Sorte, gubernandi ratio divina refulget.
Vix adeo probus eſt, culpa procul ut ſit ab omni:
Vix adeo malus; ut recti nihil egerit unquam.
Sic bonus eſt DEUS; ut minime patiatur abire
Recte factorum nulla mercede, vel umbram.
Juſtus; ut haud ullam noxam dimittat inultam.
Virtutum falſas, quibus hic quandoque nocentes
Effulgent, ſpecies; doniſque, boniſque caducis
Munerat, & vanis perſolvit praemia vana;
Æternis poenis ulturus crimina vera.
Hicque leves punit noxas plerumque proborum;
Praemia germanae virtuti aeterna reſervat.
Adverſis ſi forte probos exerceat extra
Iſtorum culpam, virtutem hac perpolit arte:
Lydia cos, ea ſunt; qua ſe probat aurea virtus.
Igne aurum, virtus inimica ſorte niteſcit.
Mitto, quod ipſe DEUS tantum, juſtoſque maloſque;
Nemo autem noſtrum certo internoſcere poſſit.
Eſſe mali poſſunt, juſtos, quos eſſe putamus:
Eſſe probi; temere quos arbitramur iniquos.
Eſſe maliſque probiſque, DEUS communia deinde
Vult bona fluxa: palam ut faciat, quam vilia ſint haec:
Utpote quae minime dignis, non denegat: imo
Largius his confert etiam, oſtendatque caducis,
Abjectiſque bonis, quantum caeleſtia praeſtent.

 Adde

Adde his, quod bona fortunae, quibus improbi abundant;
Maxima conſciſcant ipſis incommoda. Quippe
Corporis enervat vires malus uſus eorum,
Et tenebris animum, praviſque affectibus opplet,
Diraque aſſiduè cor ſolicitudine vexat:
Sic, ut opes quantum; tantum haec incommoda creſcant.
Non igitur bona fortunae: bonus uſus at horum
(Qui tamen arduus eſt multo magis; ac ſibi fingunt
Mortales miſeri) felicem reddere forte
Tantiſper poſſit: verum quid rarius iſto?
Sed mage felicem fore te nihilo minus infers;
Si bona fortunae jungas virtutibus: at tu
Experiere tuo magno malo, ut ardua res eſt;
Virtutes ſolidas opibus conjungere magnis,
Quantaque in his inſint irritamenta malorum.
Hic demum nonnulla DEUS, non omnia punit
Crimina. Nec minus hinc Ejus Sapientia fulget.
Si quotquot gravius peccant, minimeque laborant
Hic lacrymis abolere nefas, plectantur in orbe:
Credere pronum eſſet, nullas ſupereſſe luendas
Poſt mortem poenas. Contra, ſi crimina nulla
Hic DEUS afficeret poenis, occaſio multis
Praeberi poſſet dubitandi; ſitne ſupremus
Arbiter & judex, ſcelerumque accerrimus ultor.
Par quoque fluxorum ratio repetenda bonorum.
Haec, ſi poſcenti DEUS haud concederet ulli;
Ipſius illa poteſtatis non eſſe, videri
Poſſent. Si, contra, rogitanti nulla negaret,
Servitium facerent ſuſpectum dona caduca.
Quippe DEO, hac una cauſa ſervire volemus:
Nonque pios, ut vult ſervos, ſed haberet avaros,
Quid, quod ſervari mirabilis ordo nequiret,
Quo, rudibus doctos: inopes locupletibus: & quo,
Infirmos validis: magnos conjungere parvis:
Verbo uno: ex variis membris coaleſcere corpus
Humani generis voluit Sapientia ſumma.
Certius haec tamen, & ſexcenta ſimillima tela
Eludes illis, queis te munivimus ante

Invictis

Invictis armis. Breviter si nempe reponas:
Infinita DEO bonitas, sapientiaque insunt;
Queis cum semper agit, contra quas non facit unquam.
Mens brevis, Æternae non quit comprendere sensa.
Ut natura DEI, sic omnia consilia ejus
Nostrum infinite debent excedere captum.
Scilicet, haec sanae constat sententia menti:
Infinita rei si sit natura; necesse est,
Ut cunctus modus illius sit limitis expers.
Uno hoc momento, ratione potentius omni.
Occludes querulas linguas, frangesque furorem
Ni tamen hic rectae rationis sustulit usum:
Ut jam vera DEI non constet imago furenti.

DIVINA SCIENTIA & GRATIA.

Una DEO simplex, aeterna, & limitis expers
Cognitio duntaxat ineſt, clariſſima: falſi,
Erroris, dubiique omnis, caliginis omnis,
Conjecturae exſors omnis, certiſſima: nulli
Vel minimo vitio, vicibuſpue obnoxia nullis.
Omnibus omnino numeris perfecta: ope cujus,
Omnia divinae ſunt perſpectiſſima menti;
Quaequae ſunt, & erunt, poſſentque exiſtere quondam.
Nec valet ullum, ipſam, verumque, bonumque latere.
Omnia cognoſcit DEUS, & vult ſimplici, & uno
Actu: ſed plane vult & cognoſcit, in hocque
Uno actu, atque individuo; perfectio, reſque
Tota voluntatis divinae, & cognitionis
Eſt ſita: quam ritu noſtrarum cognitionum,
Atque voluntatum, nos multiplicare ſolemus:
Noſtram cognoſcendi imitantes atque volendi
Et formam, & ſeriem: qua nonniſi multa, per actus:
Qui ſibi ſuccedunt: cognoſcere, velle valemus:
Nec volumus; niſi quod paulo cognovimus ante.
Caetera, quantumvis ſimplex ſit, & unicus actus
Numinis aeternum decretum, cognitioque:
Æternâ tamen aeternum nitique, regique;
Cognitione DEI decretum; conſtat aperte.
Quippe nihil temere ſtatuit ſapientia ſumma,

Ergo

Ergo ut decretum summe prudens sit, & aequum,
Atque ut divini sit Numinis indole dignum;
Infinita DEI lucem illi fundat, oportet
Cognitio: qua non solùm quae existere possunt,
Quæque exstant: sed adhaec, quàe certa conditione
Affecta exstarent (seu sint dein illa futura,
Seu non sint unquam;) certo DEUS omnia novit.
Quamvis porro DEI decreto praeferat ista
Cognitio lucem; non temporis antè vel uno
Ille tamen puncto scit res; quám destinet ipsas:
Sed, quo momento novit, definit eodem:
Ac semel, atque simul definiit omnia plane.
Arbitrii nutu DEUS orbem prorsus eodem
Condere constituit; quo vult servare beatos.
At quoniam innumeras, aspectu respicit uno
Res simul: innumeras, nutu decernit eodem:
Hac pro multiplici rerum ratione, modoque;
Quo singillatim res nosse, & velle solemus:
Unicum, in innumeros partimur Numinis actum.
Quot res, tot decreta DEI, tot cognitiones
Concipimus: nostro pro captu, moreque nostro;
Cognitionem aliquam decretis esse priorem,
Posteriorem aliam; divina in mente notamus.
Nimirum quò decretum, quò cognitionem
Divinam, nostra cum libertate queamus
Conciliare, palamque rei concordia fiat.
Cognitionum igitur, decretorumque supremi
Numinis, a nobis ratus hic assumitur ordo.
Plenius ut liqueat, cum libertate creata;
Quanam, divinus, ratione cohæreat actus.
Æternâ simplex in mente scientia primùm
Ponitur: hac, quaecunque potest producere, novit.
Mox ea, qua novit; factura quid esset in omni,
Libera causa statu, seu conditione locata.
Hac lucente DEUS nostros praedestinat actus,
Decretumque facit: fiant ut tempore certo.
Qua demum aeterno quaequae decrevit ab ævo,
Facta suo cernit, faciendaque tempore fixo:

Cogni-

Cognitio haec audit: Divinae Visio Mentis.
Inter decreta & divinas cognitiones,
Haec stata dum series, status hic dum sumitur ordo,
Conciliandae ergò divinae cognitionis,
Decretique DEI cum libertate creata;
Systema, ad nostrum captum fabricatur, idoneum.
Humanae mentis commentum hoc esse, fatendum est:
Ast minime temere, sineque utilitate repertum.
Hoc siquidem auxilio, mens nostra docetur abunde;
Qua ratione, DEI praesensio, nescia falli:
Ipsiusque potens, operosaque gratia plene
Cum nostrae libertatis consentiat actu.
Stet proin, & maneat; seriem intercedere nullam
Inter decreta, & divinas cognitiones:
Haec simplex, individuus sunt Numinis actus.
Nimirum DEUS ipse, in quo concretio nulla est,
Nullum incrementum, pars, & mutatio nulla.
Non in mente DEI, nostris in mentibus exstat,
Totus is, ad nostrum captum, qui fingitur ordo.
Cardine ceu quodam, posito hoc systemate, surgit
Inter doctores celeberrima quaestio; quaenam
Decreto aeterno divina scientia lucem
Afferat; in dandis nobis donisque, bonisque;
Queis DEUS ad vitam vocat, inducitque beatam.
Caetera, simplicius citra systematis usum:
Sic plane poterit proponi quaestio tota:
An DEUS aeterno, certò praenoscat ab aevo
Auxiliis instructa quibus? quos ederet actus
Libera causa, etiam hos, quos non operabitur unquam?
Idque citra decretum, in quo exploraverit illos?
Quodsi exploratos habeat: si perspicit omnes:
Quos, quibus auxiliis actus mens libera quaeque
Elicitura foret; num si statuat dare dona;
Cognitione usus rectique, malique suorum
Donorum; in dandis ipsis, ceu luce regatur:
Scilicet: ut faciat decretum Numine dignum,
Vim tamen arbitrio nostro non inferat ullam?
Ad quod, pro captu solvendum rite, problema,
Assu-

Aſſumenda, DEI eſt in mente, ſcientia primùm
Simplex, qua ſeſe nitide cognoſcit, & omnes
Perſpicue, quaſcunque poteſt res condere, novit.
Novit cuncta ſuis theſauris abdita dona:
Quis; cujuſque vigor; quae vis, praeſtantia doni?
Quid mens cuncta queat? qua polleat indole? Paucis
Naturas rerum comprendit funditus omnes.
Haec tamen, ut certo DEUS omnes praeſciat actus,
Quos, in quôque ſtatu, mens libera quaeque patraret,
Cum non ſufficiat; ſumenda ſcientia prôinde
Eſt ea: quam celebres mediam dixere Magiſtri.
Qua, veluti quadam face prælucente, regatur:
Nempe ſalutares hominum dum deſtinat actus.
Qua liquido novit, quoſnam mens quaeque, quibuſve
Subſidiis ſibi ſubmiſſis, produceret actus:
Quae, quibus auxiliis, virtutum exempla datura:
Quam, quibus adjunctis noxam admiſſura, ſceluſve.
Denique quid, quavis in conditione locata;
Sorte, ſtatuque foret factura, bonique, malique.
Qua DEUS aeterno ceu ſic edicat ab aevo:
Talibus adjunctis hominis ſi movero mentem,
Inſtinctu tali; parebit ſponte, lubenſque.
Adjunctis aliis: alio hoc, ſi concito motu
Hunc ipſum; certo diſſentiet, atque reſiſtet.
Nec dubium, quin haec ſint perſpectiſſima menti
Divinæ. Id ſuadent momenta graviſſima. Quippe
Debet ineſſe DEO perfecta ſcientia: per quam,
Proſpiciat, quales ferrent ſua munera; fructus
Si qua volet, quandoque volet, queiſcunque locare
Largitor Sapiens, quo non ſapientior ullus.
Nimirum ne diſpergat ſua munera caecè.
Nec tamen ille uſum doni, rectumve, malumve
Ipſa, noſſe poteſt in muneris indole, certò.
Hac ſiquidem natura eſt praedita gratia quaeque;
Ut bene mens ipſâ queat uti; aut poſſit abuti:
Poſſit ut admitti, poſſitque perinde repelli:
Effectum ſortiri, iſtoque carere ſit apta.
Ut DEUS in doni praenoſceret indole, certò
Actum

Actum hominis, devinctus is esset, oportet
Infragili nexu, fixo cum muneris usu.
Arbitrio porro salvo, sic gratia necti,
Vincirique nequit, nostris cum actibus, ulla.
Nexa salutari, per sese gratia, cum actu,
Junctaque cum effectu per ineluctabile vinclum:
Nostrae libertatis opes everteret omnes.
Nullus in arbitrii manibus foret amplius usus:
At quoquo ferret, quo gratia cunque vocaret:
Huc foret arbitrio, fatali lege sequendum.
Plena resistendi, parendi plena potestas;
Auxilio valido quamvis: utcunque potenti;
Debet inesse animo, qui libertate potitur.
Ad libertatem salvandam bina necesse
Haec adsint: sine queis, nequit actus liber haberi.
Sed nec in ingenio nostro, nec in indole mentis,
Arbitriique, potest DEUS usum noscere doni.
Arbitrium siquidem mentis cujusque creatae,
Ex se, naturaque sua versatile cum sit:
Cumque sit ambiguum ingenium, variumque perinde,
Pro variis vicibus, variè mutabile novit.
Flexile in utrosvis usus; pravosve, bonosve.
Arbitrii demum nostri, DEUS haud videt actus
Æterno in decreto; ex se, per seque revincto
Cum recto, aut pravo caelestis pignoris usu.
Quod quidam fingunt: quasi postqnam simplice mentis
Viderit intuitu DEUS omnia munera, queis mens
Adduci ad frugem possit (quin ante, priusque
Exploret, quonam dono, factura quid esset?)
Sic statuat: volo, ut, auxilio hoc si movero mentem,
Talibus adjunctis; certò mihi pareat, atque
Officium faciat, quod ineluctabile nostrum
Decretum injunxit. Nec enim res integra menti est:
Eventum edicti prohibére, cavereque talis:
Utpote per sese; vi, naturaque suapte,
Cum tali officio per inexsuperabile vinclum,
Ceu vero effectu, conjuncti, nomine causae.
Libertatem adimi decretis talibus, est res

Clara magis; quam ut longa egeat ratione probari.
Adde, quod in tali decreto nosse nequiret
Crimina quæque DEUS: quin (vel meminisse quod horret
Mens pia) factorum foret Author, fonsque malorum.
Ac proin arbitrii, DEUS omnes cernit ad unum
Auxiliique usus, in sese; & in usibus ipsis:
Quatenus est ipsos esse, aut non esse futuros;
Certis adjunctis, & conditione necesse.
Scilicet: ut quamvis rem esse; aut non esse, necesse est:
Hac ratione futuram, aut rem non esse futuram,
Pro quocunque statu, seu conditione necesse est.
Debet enim alterutrum verum è pugnantibus esse.
Nil etenim medium est inter pugnantia secum,
Sint adstricta licet, seu conditione soluta.
Porro DEUS, verum liquido ex se perspicit omne,
Haudque eget objecta re, quae determinet ipsum,
Ad cognoscendum, sed perspicientia summa,
Infinita velut penetrans lux omnia prorsus,
Ipsius menti nitidè verum exhibet omne:
Seu dein hoc spectet res quæ sunt, sive futuras:
Seu nisi quæ certa essent conditione futuræ.
Quamvis porro DEUS certò præsagiat usus
Cunctorum, queis nos poterit cumulare bonorum:
Ad decernendam sortem tamen ille salutis
Æternæ, pænæve perennis in igne luendæ;
Nequaquam (voluit damnata quod hæresis olim)
Cognitione usùs rectique, malique movetur.
Sin aliter, nostrum foret unumquemque necesse;
Unà salvari, punirique igne perenni.
Nullus enim est; quem non, DEUS omni nôrit ab aevo;
Auxiliis certis instructum rite, pièque
Victurûm; huncque aliis auctum donisque, bonisque;
Prorsus abusurum, defuncturumque scelestè.
Cognitione proinde usûs rectique, malique
Donorum, regitur; temere ne munera donet:
Ad donanda tamen, viso haud impellitur usu:
Sed bonitate, & consiliis adducitur altis:
Quæ nostrum (Divo Paulo praeeunte fatendum est)
Quod

Quod ſuperent captum: nihil eſt tamen aequius illis.
Gratuitum eſt igitur, ſancta illuſtratio, donum.
Quaeque animos, ad caſtra DEI, pia motio transfert:
Quaeque bonam ad frugem, ſceleratos quoſque reducit:
Quaeque probam vitam, conſtantia ſancta, coronat:
Gratuita haec, & pura DEI ſunt munera cuncta.
Una DEI bonitas, amor, & miſeratio, dona haec
Ipſius eliciunt divino à Numine, nulla
Conciliare ſibi potis eſt mens: nulla mereri.
Pro bonitate ſua, proque altis, & ſimul aequis
Conſiliis, quae fas homini comprendere nulli:
Iſthaec ſaepe DEUS largitur munera, ſummis
Flagitiis homini cooperto: praeterit hunc, qui,
Quod minus eſt reus; indignus minus eſſe videtur.
Dans equidem huic etiam, ſed quae miſer ille repellit.
Denique principium fidei, vitaequae beatae,
Spectatum quocunque modo, rationeque; prorſus
A nobis repeti nequit, aſt à Numine tantùm.
Sic eſt: gratuitum eſt, divina vocatio, donum,
Nulla ope naturae, ſtudioque parabile nullo.
Primus hic aeternae vitae annulus, atque ſalutis;
Apprendi nequit à nobis, niſi porrigat ipſum,
Inſerat inque manus miſeratio Numinis ultro.
Omne bonum meritum caeleſtis gratia praeſtat:
Qua ſine nil potis eſt praeſtare humana voluntas.
Hinc eſt: Sidereis quaecunque in ſedibus olim
Mortalis vitae merita, & benefacta rependes:
Pura, coronabis tuamet DEUS optime dona!
Ergo ſalutarem DEUS actum non videt ullum,
Quem ſine divino mens edere pignore poſſet:
Marte ſuo veluti, naturaeque ipſius uſu.
Unde liquet, quantum divina ſcientia diſtet,
Quam mediam vocitant, ab ea, male qua haereſis uſa eſt.
Emicat hic ingens noſtri ſyſtematis uſus.
Relligionis enim caecos facili extricat arte
Nodos, inque bono res lumine, collocat ardûas,
Quae viſae fuerant ſecum pugnare quibusdam.
Imprimis quonam divina ſcientia pacto eſt

Conci-

Concilianda, docet, cum libertate creata.
Efficiens deîn gratia, qua ratione relinquat;
Arbitrii plenum noſtris in mentibus uſum.
Imperium demum divini Numinis, omnes
In mentes hominum, ſummum demonſtrat apertè.
Gratuitum quod ſit caeleſtis gratia munus:
Hoc è praecipuis noſtri ſyſtematis unum
Eſt caput, ut toties memini. Nunc bina videndum,
Quàm rectè in noſtrum ſyſtema hæc dogmata quadrent.
Imperium in mentes ſummum DEUS obtinet omnes.
Quantumcunque potens, operoſaque gratia detur;
Conſentire poteſt, aut diſſentire voluntas.
Acceptare poteſt, poteritque repellere donum.
Frontibus adverſis planè haec pugnare repones?
At quàm non pugnent; audi, victuſque fatere.
Plena reſiſtendi, parendi plena poteſtas
Caeleſti auxilio, quantumvis mentibus inſit:
Nulla tamen de ſe potis eſt humana voluntas
Frangere conſilium divino à Numine captum,
Decretoque DEI fixo intercedere nemo.
Sponte ſecuturam quaedam ſua munera mentem
Vidit, & aeternis iſthaec dare ſanxit ab annis?
Sponte, ſcienſque, volenſque, lubenſque ſequetur.
Sic erit: ut vidit DEUS, & decrevit ab aevo.
Mens fraudare nequit dona ipſius omnia, fructu.
Nec proin ejuſdem decretum reddere inane.
Nulla etenim prohibere poteſt ratione, modoque;
Ne DEUS innumeras, quibus affluit, atque redundat
Inter opes; habeat dona infinita, favores,
Blandimenta, quibus pronam, atque ad utrumque paratam,
Flexibilemque ſuâ naturâ, ſponteque mentem,
Si quando alliceret, certò praenoſcat eandem
Sponte ſecuturam, conſenſuramque vocanti.
Divinae immenſum theſaurum nempe potentiae
Exhaurire nequit varia, & mutabilis ex ſe
Mens hominis: ſummæ aeternaeque reſiſtere prôinde
Illa voluntati nequit; eſto, reſiſtere poſſit
Cuilibet auxilio, novitque reſiſtere cuivis

Ipſam poſſe DEUS: tamen unà novit eandem
Planè infinitis, pro mobilitate ſuamet:
Si dentur, morem geſturam ſponte, libenter.
Si proin è donis iſtis impertiat unum;
Queîs rectè uſuram mentem prævidit ab ævo,
(Et quiſnam prohibere queat, ne impertiat ullum?)
Tali impertito, tam certum eſt, munere, mentem
Uſuram rectè: ſicut certiſſima res eſt:
Quod nequeat prorſus divina ſcientia falli.
En haud diſſectum nodum; ſed rite ſolutum,
En ùt in humanas mentes ſummum eminet, atque
Emicat imperium divini Numinis! ùtque
Arbitrii noſtri ſplendet liberrimus uſus!
En tibi conciliata probè, certiſſima cunctis
Dogmata Romanae Fidei cultoribus; ecce
Denudata, bonoque in lumine rite locata
Quatuor auguſtae capita, & myſteria Legis;
Quorum diſſidium te fors exercuit uſque!
Gratuitum donum eſt cæleſtis gratia, qua mens
E nocte errorum lucem commigrat in almam;
Nulla ope naturae, nullaque parabilis arte,
Quantumcunque potens, utcunque operoſa ſit; illi
Conſentire poteſt; aut diſſentire voluntas,
Nec tameu abſque ipſa quiddam caeleſte mereri.
Imperium in mentes ſummum DEUS obtinet, omnes.
Rectius iſta modò vix conciliaveris ullo.
At verò prono noſtri ſyſtematis uſu,
Tutemet haud aegrè nullo praeeunte Magiſtro;
Magno operae pretio problemata mille reſolves;
Quaeque hoſtes fidei proponunt, quaeque fideles.
Hinc quoque conjicies curſus, cauſaſque viarum
Tam diverſarum, quibus ad probitatis amorem
Mortales aegros ducit ſapientia ſumma.
Cur DEUS hos veluti leni, blandoque ſuſurro
Ducat ad officium vitae probioris, at illos
Horribili ceu perculſos tonitru, atque fragore
Avocet à vitiis? iſtos dulcedine mira
Alliciat celſae virtutis ad ardua facta?

Hos

Hos ut ab illecebris revocet, rebusque caducis,
Felle voluptates & lubrica gaudia miscet?
Erigat eventis laetis hos, tristibus illos?
Incusso hos moveat poenae terrore perennis:
Caelestis certa Regni spe pertrahat istos?
Hoc nempe afflatu, adjunctis his excitat omnem,
Quo quemque, atque quibus praesagiit ante movendum,
Sic modò blanditiis, modò sic terroribûs instat:
Ut quibus est aptum, quo flatum sponte sequantur
Dulce susurrantis Zephyri, cursumque secundum
Virtutum teneant: subito vel turbine coeli
Attoniti; in scelerum cessent properare profundum,
Inque viam redeant rectam, portumque salutis.
Sic tamen allectat, sic territat, incitat, urget:
Ut terrore, minis, blandimentisque; nec ullo
Instinctu, afflatu: caelesti pignore nullo:
Queis trahit ad frugem, vim mentibus inferat ullam.
Semper ut arbitrio constet sua plena potestas,
Donum admittendi (quaqua vi polleat istud)
Atque recusandi: fuerit prout cuique libido.
Sic quoque nil haerens problemata caetera solves.
Te nihil ambages, technae nihil, atque cavilli:
Nilque morabuntur speciosa sophismata mille:
Mille artes, quibus assumpti systematis hostes
Invidiam conflare illi cupiuntque, studentque.
Ipsiusque jubar nequicquam obnubere certant,
Errorum tenebras, male quas offundere pergunt:
Et quaecunque animo minus aequo nubila cogunt,
Discuties radiis, quibus hoc systema coruscat.
Unus erit nodus, qnem nemo solverit unqnam,
Nec solvit Paulus, quantumvis Numine plenus,
Quin graviter monuit, ne quisquam solvere tentet.
Cur DEUS è tenebris mortales transferat unos,
In lucem sanctae fidei; non transferat omnes?
Cur istos potius, non verò illuminet illos?
Cur quoque de multis Christi jam signa secutis,
Qui tamen in barathrum vitiorum sponte ruerunt,
Altius immersos, prae non haerentibus altè.

Quando-

Quandoque eripiat caſûſque, vicisque miſertus
Illorum potius, minimè miſereſcit at horum?
Indigni ſanè: quiqui deliquimus unquam,
Divinâ veniâ ſumus omnes, atque favore.
Cur tamen indignos magis, ob delicta ſubinde
Et plura, & graviora DEUS dignetur amore, ac
Sic vocet ad veniam; vocitantem ut ſponte ſequantur
Prae minus indignis? indignis re tamen ipſa:
Quaerere quis? litemque DEO intentare quis auſit?
Gratuitum eſt munus: debetur gratia nulli.
Indigno, cum non defertur, jure negatur.
Si magis indigno fiat quandoque: relucet
Hinc munuſque, favorque & munificentia dantis:
At minus indignus jus non adipiſcitur ullum:
Ut ſimili pariter dignetur & ipſe favore,
Nec proin jure poteſt, ſecum, queri iniquius actum.
Ac niſi per ſummum ſcelus inſimulaverit ullus:
Cuncta DEUM aeternae ſibi dona negâſſe ſalutis:
Quandoquidem ad caelum curſus patet omnibus idem:
Poſteaquam noſtram ſortem miſeratus acerbam;
Filius aeterni Patris ſe fudit in artus
Humanos, clauſique viam patefecit olympi:
Iſque dat aeternae cunctis ſacra pignora vitae:
Haecque expoſcendi donum non denegat ulli.
Gratia namque DEUM orandi, lumenque precandi;
Cujus ope è tenebris errorum emergere poſſint:
Omnibus offertur caecis mortalibus ultro:
Hanc modo prenſarent, ipſaque ſalubriter uti
Vellent: ſed malunt vitio culpaque ſuamet
Ire magis, ducunt quo lubrica gaudia mundi,
Quoque trahit miſeros probitati inimica Voluptas.
Id genus, imo DEUS largitur dona quibusdam;
In ſcelerum caeno, qui ſeſe ſponte volutant:
Quae ſi ſpectetur dos & praeſtantia doni:
Ipſaque, qua munus pollet natura, vigorque:
Si ſpectetur item donorum copia, multis
Partibus exſuperant ea pignora, donaque coeli,
Queis alii lucrum faciunt, fructumque ſalutis.

Hæc

Haec isti tamen abjiciunt, & foenore fraudant.
Qui proin exitii sunt causa, caputque suimet,
Per scelus ergo queri de Numine nonnisi possunt.
At nihil infandam juvat hos renovare querelam.
Insano nequeunt questu, rabieque, nec ullis;
Justitiae summae jubar obscurare tenebris.
Abdita nos decreta DEI; sed sancta, sed aequa:
Ipso ab Justitiæ fonte, atque Authore profecta,
Obsequio prono, prono veneremur honore:
Et cum Vate sacro concordi voce canamus:
Justus es alme DEUS! rectissima sunt tua facta!
Quippe è consilio summae, facis omnia, Mentis.

V I R T U S.

UNA probos homines virtus facit, unaque Sanctos:
Una immortali celebrari nomine dignos.
Ad summum dux una bonum, vitamque beatam.
Ergo notas, & signa probe nosse ejus oportet:
Ne miser ipsius ludaris imagine vana:
Neu pro re speciem captes probitatis inanem.
Est virtus: habitus multo generatus ab usu;
Inclinans hominis mentem; constanter ut isthaec
Et facile, assuetos erumpere pergat in actus;
In quibus effulget ratio justi, atque decori;
Veraque nobilitas operis, resplendet honestas.
Unum hoc quippe bonum est, finis virtutibus aptus,
Concilians operi pondus, pretiumque, decusque.
Caetera, virtutis sunt dissentanea fini.
Quam proin ne vitient, cura solerte cavendum.
Dotibus eximiis virtus sincera coruscat.
Nec tamen has cunctis est internoscere promptum.
Passim etenim vitium sese virtutis amictu
Induit, & mirum decus ementitur honesti,
Atque inconsultos oculos hac fascinat arte.
Si tamen ad radios, quibus emicat aurea virtus,
Advertas animum; discrimen grande notabis:
A spurio quantum virtutis lumine, verus
Germanae distet splendor probitatis, honorque.
Aut cunctis virtus perfecta est partibus: aut est
Nondum expleta suis numeris; rudis & velut infans.
Aut demum species tantum virtutis, & umbra.
Indiciis tibi quaeque suis, se prodet aperte.

Apparere cupit tantum, tantumque videri,
Et ſplendere ſtudet ſimulacrum, & inanis imago,
Larvaque virtutis; ne tantillum eſſe laborat:
Quippe ſalutari probitatis fine relicto;
Vela facit, famae quo ſe levis incitat aura.
Tota in eo, ut niteat: tota ut videatur, ametur:
Laudibus ornetur, vulgi volitetque per ora.
Reque licet penitus nil ſit; tamen eſſe putetur.
Nec ſecus, atque foret numeris perfecta, colatur.
Sin minus his potiatur: in hoc, labor illius omnis;
Ut ſpecie officii, quam plurima commoda captet.
Quodſi operam perdi videat, pretiumque perire:
Si nullo plauſu, nullo celebretur honore:
Nullaque proveniant e turpi, commoda, quaeſtu;
Ceſſat ab officiis, & munia ſicca relinquit:
Perque nefas queritur; quae ſunt ſibi jure negata.
Exuit inde vafram, qua ſe inſinuare ſtudebat
Larvam: fitque palam, vitii quam turpe latebat
Sub ſpecie, & vana virtutis imagine monſtrum.
Eſſe quidem, minus eſſe tamen: ſplendere, videri;
Plus aequo tendit virtus rudis, atque tenella:
Quo minor; hoc major, vehementius ardet haberi,
Seque probare ſtudet cunctis, gaudetque probari.
Quod ſi forte minus pateatve, minuſve probetur;
His indignatur, qui non mirantur, amantve:
Nonque probant ſeſe: nullo dignantur honore.
Si demum neglecta diu: ſi ingloria perſtet:
Nullaque languentem popularis ſublevet aura;
Moeret inops, aut torpet iners; vel frigida ceſſat.
Et cadit imbellis, duris exercita rebus,
Satque levi adverſae flatu proſternitur aurae.
Altius aſſurgens, at nondum maxima virtus:
Haud equidem plauſus: minime praeconia, captat;
Iſta tamen delata ſibi, non uſque recuſat:
Aut minus haec refugit; quam probra, ſaleſque protervos.
Adverſis vicibus non frangitur icta; ſed ictus
Evitare ſtudet: Si non queat; optat, & ardet,
Inque ſinu gaudet, pugnis defuncta moleſtis.

Ad ſummum virtus perducta, laborat id unum;
Omnibus ut numeris, expletaque partibus ut ſit.
Nec tamen expletam penitus, ſe judicet unquam.
Sed quo major adeſt; hoc ſe putat eſſe minorem.
Haud ea, praeclare quae geſſit, ſpectat: agenda
Cogitat, ad leges probitatis ut exigat omnes.
Semper ut occipiens, accingitur ad nova bella:
Adque novas pugnas, ad atrocia praelia, gnara
Mortalem vitam campum certaminis eſſe:
Militiae curſum: non pacis, nonve triumphi.
Ex ſucceſſu operis, pretium non aeſtimat actûs.
Dum bene res ceſſit, ſe non circumſpicit intus:
Cum cecidit ſecus, ac ſtuduit; non concidit: una
Quippe operis menſura illi eſt, divina voluntas,
Quae pretium, pondusque eventibus omnibus addit.
Non cupit agnoſci: deſiderat imo latere,
Digna licet plauſu, quamvis digniſſima laude:
Re tamen in factis: non fama, aut laude movetur.
Nec ſe magnificis verbis, at comprobat uſu.
Uno teſte DEO plene contenta, ſibique
Conſcia, non captat plauſus; timet imo fugitque,
Seque tegit latebris, ut ſit ſecura pericli.
Nec latuiſſe ſat eſt: credi vult prorſus abeſſe,
Tutius ut lateat: contemni gaudet, avetque.
Sed juvat eximias ex ordine promere dotes
Virtutis ſolidae (bonus adjuvat ordo Magiſtros,
Et liquidam lucem rebus, quas diſcimus, adfert)
Eſt rationali naturae conſona virtus:
Hinc in ea (quod ceu rem certam aſſumpſimus ante)
Et modus & ratio, ſplendeſcat oportet honeſti.
Divelli pariter nequit a virtute decorum:
Hoc decus, hoc operi pretium definit, & adfert.
Si ratio in facto: ſtudium ſi deſit honeſti;
Non virtutis opus, verum ſimulatio vana eſt.
Nobilitas animi, eſt virtus: virtutis, honeſtas.
Ipſa medulla velut, minime tamen eſſe putanda eſt,
Ipſeque virtutis flos, qualis qualis honeſtas.
Ut numeris perfecta ſuis, micet inclyta virtus;

Praeter

Praeter confusam speciem generalis honesti;
Omnis honestatis fontem respectet, oportet.
Ex quo nempe fluit pretium omne, omnisque venustas:
Vita, vigor, splendor, decus & perfectio rerum.
Ingenti attonitus gestorum mole tuorum;
Quantumvis strepat, & totus circumsonet orbis,
Prodigiisque licet summis, tua facta coaequet:
Haec tamen acta DEI si non sunt unius ergo:
Aut omni fine respectu sunt Numinis acta:
Sunt ludus, nugaeque merae, mera somnia, & umbrae.
Princeps virtutis dos est, ut amore calescat
Numinis: hac flammá crescat, foveatur, alatur:
Hac maturescat, vitiumque hac decoquat omne.
Ex hoc igne trahat jubar admirabile, fundat.
Virtutis solidae, nempe est divinus hic ignis:
Semen, vita, parens, anima, & perfectio tota.
Igne hoc cocta diu postquam est, penitusque recocta;
Nil mortale sapit virtus perfecta, sed unum
Numinis unius suspirat, anhelat amorem.
Hoc viget, hoc fervet, flagrat: hoc incenditur aestu:
Hoc opus omne suum perpurgat, & expolit igne.
Quidquid agit, patitur, loquitur, vult: quidquid omittit:
Istud habet primum: primum studet, atque laborat:
Ut super omne bonum, princeps fons ipse bonorum;
Posthabita cuncta mercede colatur, ametur.
Una placere DEO, cura est illi: labor unus:
Hoc unum studium: votorum haec summa scopusque.
Non, quod amare DEUM citra pretium omne, lucrumque
Grande bonum, ac meritum sit, & illustrissima virtus:
Sed tanto, talique DEUS, quia dignus amore.
Nec placuisse DEO, causa hac, tantummodo quaerit;
Quod sua prosperitas, sua sors sit summa placere:
At quia cara DEO, res: debita, grata, placensque est;
Ipsius ut sit amor potior virtutis alumno;
Quam bona fluxa, quibus fallax nos fascinat Orbis,
Æternaque prior mercede, sit illius una
Infinitorum decorum infinitio: digna
Omnibus officiis, omni dignissima cultu:

Digna

Digna infinito, par excellentia, amore:
Digna ſua cauſa, pretio, lucroque remoto.
Ipſa quoque aeternae liquidiſſima gaudia vitae:
Quae DEUS in caelo virtuti deſtinat altae,
Hac mage parte cupit, quod in his divina voluntas
Effulget, campuſque aperit ſe immenſus amandi
Candidius ſine nube DEUM, citra omne periclum;
Quàm ſua quod fonte hoc, fluat infinita voluptas.
Sic ab amore ſui: fumi, & caliginis ortae;
Nil habet admixtum conſummatiſſima virtus:
Nil alienum ab amore DEI, mortale ſit; aut ſit
Immortale licet; quod non DEUS ipſe ſit unus.
Nempe DEI bonitas virtuti eſt meta, ſcopuſque,
Et centrum, & princeps finis; qui colligit omnes
Ipſius affectus: ad ſe rapit omnia vota:
Extinguitque ſitim, ſedatque cupidinis aeſtum
Immenſum, quo corda uri ſentimus, agique
Motibus aſſiduis per fluxa bona, atque caduca,
Citra ſpem ſolidae dulcedinis, atque quietis;
Donec in immenſae bonitatis amore quieſcant,
Inque DEUM ſeſe plene, & ſua cuncta refundant.
Quam, timor aeternae poenae urget, quamve beatae
Spes vitae parit, atque animat; plebeja, rudiſque,
Haud ſat digna DEO, non eſt heroica virtus.
Non velut aeterna poena, & mercede juvari
Haud egeat virtus, quoad eſt mens corpore vincta:
Aut quaſi res mala ſit; ſpe ſive timore moveri
Ad pia nonnunquam virtutis munera: res eſt,
Eſt bona res, fateor; DEUS imo ſpeique, metûſque
Id genus, eſt auctor: vitae ſpem quippe beatae
Omnibus injunxit: poenas horrere perennes:
Omnibus edixit, luce hac quicunque fruuntur.
Si tamen hic ſiſtas, nec Numen amare labores
Poſthabito vitae fructu, & mercede beatae,
Suppliciique metu; virtus ea maxima non eſt.
Utpote quam lucri ratio perpellit: agit; quod
Optima ſit ſua ſors: non quod DEUS optimus in ſe,

Semoto-

Semotoque lucro, parte infinitus ab omni:
Ac proin immenſo, propter ſe, dignus amore.
Jam quid amare aliquem, eſt: niſi ſummis velle beatum
Eſſe bonis; quamvis in te nihil inde redundet?
Nil feciſſe ſuo lucro, ſi dixero quemquam:
Communis feciſſe boni cauſa omnia; nonne
Verior haec erit, & potior laudatio; quam si:
Quemquam alium, feciſſe ſua cauſa omnia, dicam?
Ac tanto potior; quanto unum vincere tota,
Privatum potis eſt Reſpublica maxima civem.
Aſt egiſſe, tibi ſi quemquam oſtendero, multa
Numinis unius, quae ductus amore peregit:
Nonne hoc, hujus erit maior laus, laude prioris;
Quo mage res omnes mens praeſtantiſſima vincit,
Quam ſuperet civem, Reſpublica quaelibet unum.
Nimirum tanto virtus illuſtrior exſtat,
Quanto majoris bonitatis amore patrata eſt.
Alta voluptatem virtus non expetit ullam.
Nec ſolum nullam captat, ſed praeterit omnem.
Haud ſatagens, nec avara lucri: non quaeritat ulla
Commoda. Solicite curat quin imo cavetque:
Nequa ſuum vitiet decus admirabile peſtis,
Pro DEI amore lubens vitam profundere malit:
Ut vero magnum pariat ſibi nomen in orbe,
Seque voluptatis fluxae dulcedine paſcat:
Ne digitum curvare velit, neu mittere vocem.
Gratuita uſque adeo eſt; non mercenaria virtus.
Fallax officii ſpecies, & inanis imago eſt;
Ad quod praeſtandum mentem movet una voluptas;
Aut ulla utilitas, aut lucrum, vel fuga poenae:
Haec animo intendens, quantumvis ſplendida praeſtet
Officia in ſpeciem; virtutis adulterat aurum.
Omnibus ut numeris probitas perfecta ſit: ut ſit;
Digna DEO, nulla mercede colatur, oportet.
Hoc genus immenſae Bonitati eſt debita virtus;
Quae nos immeritos nullo lucro amavit, amatque.
Denique: ut a puncto ad punctum duci unica tantum
Linea recta poteſt: curvas producere contra

Fas

Fas infinitas: ſic una breviſſima ſolum,
Eſt via; ſupremum, quae nos ſine flexibus ullis,
Virtutum ad culmen, tuto perducere poſſit.
Nempe relegatis rationibus omnibus; una,
Nuda DEO, cunctis in rebus, cura placendi
Conſiliiſque ejus parendi fixa voluntas.
Hoc iter eſt: haec eſt rectiſſima ſemita: de qua,
Innumeri nos errores deducere pergunt:
Divinae quoties, nudo bonitatis amore
Contenti minime: nos, noſtraque quaerimus ultra.
Praeterea virtus, ut ſit ſubmiſſa, neceſſe eſt:
Sive humilis: verum nequaquam abjecta (quod olim
Scriptores veteres, hac voce, notare ſolebant:)
Aſt humilis, quae deſpiciat; quod ſuſpicit, ardet:
Quod prenſat, quod concelebrat, quod deperit orbis:
Atque quod aeternum non eſt; nil autumet eſſe:
Contemptuque ſui ſimilis: quae nec ſua, nec ſe
Magnificet: magni fieri non expetat: aſt ſe,
Quo magis excellit; magis infra deprimat omnes.
Non ſecus atque cedrus, quo celſior exit in auras;
Hoc mage telluri radices inſerit imas.
Aut auguſta domus, quo ſe mage tollit in altum;
Altius in terra, ſua fundamenta recondit.
Ut gravius quodque eſt; ſpatium conſtantius imum
Corpus amat: levius, quoquo rapit impetus aurae.
Ut mage quaeque ſuis onerata eſt foetibus arbos;
Amplius inclinat ramos, tenditque deorſum:
Optatis vacuos pomis, extollit in auras.
Sic, quanto meritis virtus potioribus aucta eſt,
Tanto, ſe cunctis ſubmittere, pronius ardet.
Hoc maturam inter virtutem, interque tenellam,
Ac fictam diſtat (prout obſervavimus ante:)
Quod tenera, eſſe parum: multum apparere laboret:
Nil penitus ficta eſſe; ſtudet ſplendeſcere tantum.
Eſſe cupit, ſolumque ſtudet matura: videri
Non avet; imo cavet: ſtudet ut videatur abeſſe.
Non ignara ſuum ſiquidem pretium omne, decuſque:
Deberi ſuperis; ſuperis ex aſſe refundit.

Quid-

Quidquid habet meriti: quidquid ſplendoris, honoris:
Unde fluunt, huc cuncta refert, fontemque coronat.
Neve ream furti faciat ſe, neve rapinae:
Uſurpando ſibi, quae gloria Numinis una eſt;
Nativa nihili ſeſe demergit in umbra.
Haec domus, haec ſedes illi: haec habitatio fixa.
Iſthic illa ſui, ſe cognitione DEIque
Diſtinet aſſidue, perfuſaque lumine mentem:
Hinc immenſorum decorum ſplendore ſtupeſcens,
Quem DEUS effundit; ſuccenſa liqueſcit amore:
Inde ſuae ſortis rigido perculſa pavore;
In nihili ſeſe demergit humillima fundum:
Omnis terrarum non hinc illam exciet orbis.
Plauſibus uſque licet ſtrepat, & crepet undique laudes.
Gnara ſui, ſtrepitum popularis reſpuit aurae:
Et ſurda inviſos ſibi, praeterit aure ſuſurros.
Acrius invitae praeconia ſi ingerat orbis:
Munde! quid incaſſum decoras nos laudibus? inquit.
Siquid ineſt decoris: ſiquid reſplendet honoris;
Haud noſtrum jubar eſt: aliena luce nitemus!
Quod ſumus: auſpiciis noſtris, molimine noſtro
Non ſumus! unius divini Numinis eſt haec
Gloria! Flagitium eſt nobis adſcribere quidquam!
Ipſe uſus bonus, & meritum; quae laudibus effers:
(Si meritum tamen eſt: hoc, qui non fallitur unquam
Judice) non noſtrum decus eſt: ea gloria tota
Illius eſt pariter, cujus ſunt omnia. Noſtrum eſt:
Duntaxat nihilum, defectio, noſter abuſus:
In vitia, & cunctas praeceps propenſio noxas.
En tibi noſtrorum ſeriem, ſummamque bonorum!
His qui plura ſtudent nobis adſcribere; fallunt
Non modo nos miſere; pariter falluntur & ipſi.
Sic agit ex animo: ſic ſentit humillima virtus,
Atque fugit laudes mage, quam ludibria quaeque,
Contemptumque ſui vitare ſuperbia tendat.
Nec ſolum illecebris laudum non paſcitur ullis:
Deſpectus, jugiſque ſui contemptio, probra:
Et per grande nefas, in ſe convicia fuſa;

Sunt

Sunt in amore illi prae laudibus omnibus, atque
Plaufibus: ifta cupit, votifque ardentibus optat.
Sic tamen opprobriis onerari geftit, amatque:
Ut vitio, culpaque fua non praebeat anfam.
His magis oblectat fefe, mage gaudet, ovatque;
Quam rudis, aut fallax virtus excepta fecundo
Murmure, fe jactet, famaque triumphet inani.
Scilicet ut tanto refpondeat amplius illi,
Virtutum fpeculo, quo non perfectius ullum:
Induto corpus mortale Hominique DEOque:
Cujus in opprobriis, contemptibus, atque dolore,
Et cruce perpetua (noftrae, quae cuncta, falutis
Caufa fuftinuit:) decus immortale refulfit,
Virtutumque jubar divino Numine dignum.
Nil fuit eximiis praeftantius ipfius actis:
Ac ne mente quidem cuiquam depingere fas eft:
Virtutum fpeciem, fpeculumque illuftrius ullum:
Quis tamen opprobriis gravioribus obrutus unquam eft:
Atque hic virtutum Rex, & fanctiffima norma?
Nec tamen idcirco probitatis defiit ardua
Munia obire lubens, quin haud ex omnibus unus
Ambitiofus homo; tanto flagravit honoris,
Et famae ftudio: quanto ille ardebat amore
Contemptus, paupertatis, jugifque doloris.
His tribus ille notis, paffim vitaeque, necique
Impreffis, fuper aftra fuae probitatis honorem
Extulit, & fummae, confummataeque reliquit
Virtutis fpecimen nobis mortalibus aegris.
Non affurrexit probitas hucufque Sophorum,
Magnificis, orbi quam commendare ftudebant
Verbis, & fcriptis. Celebris Refpublica, fummo
Quam Plato adumbrafti ftudio; veftigia tantae
Nequaquam probitatis habet: vix imo vel umbram.
Huc celebratorum non pervenere virorum
Inclyta facta licet; quae tollit ad aftra vetuftas.
Virtutem fane illi, fe coluiffe ferebant:
Non coluere tamen; quoniam coluere fuperbam.
Calcabant faftum; fed ut exprobravit acutè

Quidam

Quidam uni ex iſtis: animi majore tumore.
Talem & noſtrorum (veterum germana propago:)
Turba (*) Sophiſtarum virtutem vendidat orbi:
Quae cum magnificis naturae juribus adfert
Grande ſupercilium, folique ſimillima turget:
Nomina pulchra crepans naturae juris & aequi;
Officiique triplex genus: erga Numen, & erga
Nos ipſos, alioſque, quibuſcum vivimus unà:
Nec tamen ad nomen vitâ reſpondet & actis.
Haecce frequens hodie praebet ſe larva videndam.
Laudatis ſupra, ſed enim munita ſigillis,
Atque notis Chriſti inſignis, perrara vel inter
Chriſticolas hodie eſt: rariſſima; humillima virtus.
Hanc pauci colimus; vix ulli paene modeſtam.
Juſtitiam colit hic: eſt ſervantiſſimus aequi,
Excubat illius momenta ad ſingula: cautus
Nequa, ſuâ culpâ, cuicunque injuria fiat.
Idem omnes partes integri Judicis implet.
Nil precibus tribuit, doniſve, miniſve, favori.
Liber ab invidia, lucrique libidine liber,
Ira, odio, atque metu, vacuuſque affectibus illis;
Juſtitiae quicunque bonum corrumpere ſuerunt.
Haud ungvem latum quondam deflectit ab aequo.
Hic tamen ut Judex habeatur ab omnibus aequus;
Ut ceu juſtitiae ſpeculum noſcatur, ametur
Percupit, & juſtus cum ſit; vult juſtus haberi;
Sique aliquo fato: merito fraudetur honore:
Aut injuſtitiae macula aſpergatur inique;
Tabeſcit luctu: queritur, fremit & flagrat ira.
Hujus juſtitiae quid deſit, noſſe requiris:
Multum nempe deeſt; licet una modeſtia deſit.
Namque baſis virtutis abeſt, praeſenſque ruinae
Ac damni diſcrimen adeſt; colit iſte ſuperbam
Juſtitiam: moles ſine fulcro educta vacillat;

Et

(*) *Ambitioſo Philoſophorum nomine ſe inſigniunt hodie: vulgus Deyſtas appellat, veri & meri Sophiſtae.*

Et ruet omnino, nisi fundamenta locentur.
Justitiam quicunque basi stabilivit in aequa;
Justitiae minime cumulari laudibus optat:
Quam tribuit cunctis, prout unusquisque meretur,
Æquo fert animo, sibi si laus justa negetur.
Imo suam citra culpam dici optat iniquus.
Est alius pius in Superos, pius inque Parentes:
Et pariter pius in patriam, cunctosque propinquos.
Laudat, amatque DEUM: meritas persolvit, habetque
Pro meritis grates: divini munia cultus
Cura exquisita peragit. Non negligit ullum
Officium in patriam, & consangvinitate propinquos.
Hic tamen ut pius est; pietatis nomine gestit
Laudari, si haud laudetur, minimeque putetur
Esse pius: moeret, squalet, dolet, uritur aeger.
Nutat & haec pietas, fundamine nuda, basique.
Qui solide pius est: solide pius esse laborat,
Sermones hominum de se, nihil ille moratur.
Nec modo non prensat pietatis nomine famam;
Sed minus esse pius dici cupit, atque videri.
Celsa sit ut virtus; humilis simul ut sit: oportet.
Ipsa caducarum pia despicientia rerum,
Contemptusque sui; quo se quis subdere cunctis
Pergit amore DEI vilissima munia captans;
Fundamento humili superimponatur, oportet,
Quaerat ut esse humilis: talis non quaerat haberi.
Scilicet ingentem molem virtutis ad astra
Educit Divinus amor, demissio fulcit.
Hoc super infragili fundoque, basique locata;
Firma stat adversus ventos, saevasque procellas
Infestae fortunae omni feritate prementis:
Adversusque omnes, virtus immobilis, ictus.
Intentata sibi, quibus attonat orbis, & orcus
Fulmina contemnit, quin imperterrita ridet;
Indemnis, similisque sui, secura ruinae.
Finibus haud arctis se continet aurea virtus:
Ad spatium omne loci; spatiumque ad temporis omne
Extendit sese: Personas respicit omnes:

Officium-

Officiumque facit, quoties venit iſtius uſus.
Futilis eſt virtus, quae non ſibi conſtat ubique.
Si vera, & perfecta eſt: ſit generalis, oportet.
Emicat in templo veneranda modeſtia Caî:
Emicat inque foro: coram majoribus, hiſque,
Qui prodeſſe queunt, ejus qui rebus obeſſe.
Cajus at aequales inter, ſociosque minores:
Intra ſepta domus, omni cenſore remoto:
Non vultu, non inceſſu, non voce decorum
Servat: vix ulla ſenſus hic lege coercet.
Manca tua eſt virtus, quam, Cai his finibus arctas.
Conſtat ubique ſibi, ſemperque modeſtia conſtat.
Vera omnis virtus, adeoque modeſtia vera:
Officium nunquam proprium, nuſquamque relinquit.
Naevius in ſocios effuſo fertur amore,
Illos officiis complectitur omnibus: auget
Donis: ipſorum gaudet de ſorte ſecunda:
Indolet adverſis vicibus: pro parte virili
Succurrit miſeris. At Naevius officia iſthaec
Praeſtat eis; ad quos animi propenſio ducit,
Blandaque commendat naturae gratia quaedam:
Quique tibi totos dant ſe, nutumque ſequuntur.
Qui demum referunt meritas pro munere grates:
Aut quocunque modo, reſpondent Naevii amori.
Naevius aſt ab eis, a queis mens ejus abhorret:
A queis nativam ſentit ſe ferre repulſam,
Quoſque repugnantes, quaqua ratione ſuomet
Ingenio novit: tanto mage, quos habet hoſtes;
Avertit ſeſe: nullo hos dignatur amore:
Nulloque officio: quin averſatur & odit.
Truncus amor tuus eſt Naevi. Sincerus amator
Sic multos homines amat; ut non eximat ullum.
Una omnes ratio, & finis (DEUS unus) amandi eſt:
Cujus, in unoquoque nitet vitalis imago:
Hoc ſi ab amore unum excipias, non diligis ullum.
Nil credit, prout credere opus; qui dogma vel unum;
Firmiter haud credit; quamvis reliqua omnia credat.
Nullum, ut oportet, amat: qui odit non amplius unum.

Non

Non arctatur amor: virtus amplissima quaeque est.
His impressa notis, qualem deduximus usque,
Exsuperat, fateor, naturae totius usum:
Est germana tamen, non commentitia virtus.
Prodigiosae hujus probitatis Homoque DEUSque
Orbi, terque quaterque augusta exempla, reliquit.
Id genus, innumeros vexit super aethera Divos,
Et vehit usque hodie, caelo contermina virtus.
Huc levat infirmas (quo nunquam assurgere possent,
Omnibus auxiliis naturae) gratia, mentes,
Vimque parem, robur par sufficit, atque vigorem:
Gratia, supremi donum immortale Satóris
Terrarum & caeli; quo non pretiosius ullum,
Gratia; proh quanto nobis quaesita labore?
Impensis quantis, quanto sudore parata!
Caede Redemptoris, dirisque doloribus empta!
Haec animos hominum collustrat luce superna,
Cordaque succendit flamma caelestis amoris.
Ut videant, qnantum distent aeterna caducis.
Quantum opibus mundi virtus pulcherrima, praestet.
Ut penetrent alto sensu, stupeantque videntes;
Quanto intervallo post se bona fluxa relinquat
Infinìta DEI bonitas: & amore liquescant
Illius; immensum quantum qui dignus amari, est.
Salve Divini ter amabilis aura susurri:
Ros caelestis ave spirantis dulce favoni:
Lux animi melior; suavissima gratia salve.
Te fulgente cadunt tenebrae; depellitur error:
Gaudia fluxarum rerum ceu somnia vana
Diffugiunt, & restincto, male qui arserat, igne;
Numinis unius, corda inflammantur amore.
Te spirante, vigor caeli mirabilis afflat,
Quo vegetae mentes audent ingentia facta,
Virtutumque, orbi, monumenta stupenda relinquunt.
Te pugnante ruunt moles, quas objicit orcus:
Rumpuntur laquei, quos tendit perfidus orbis,
Quaeque animas perdit; perit insidiosa voluptas.
Te relevante, animi superas tolluntur ad arces,

Inque

Inque ipſam penetrant Divini Numinis aulam.
Supplementa, tua demum virtute parantur
Et pretii & meriti; per quae poſſeſſio aditur
Numinis aeterni, quod ſolum corda beare,
Æternumque poteſt felices reddere mentes.
O DEUS! o Bonitas! merces virtutis & Author!
Te modo complectar minime moror; omnia perdam!
Omnibus amiſſis, te ſi poſſedero ſolum;
Infelix nequeo; nequeo non eſſe beatus!
Omnibus obtentis, Te non amplexus amore;
Nemo poteſt felix: nemo valet eſſe beatus.
O utinam immenſae Bonitatis amore liqueſcat,
Hocque ſalutari noſtrum cor conflagret igne!

	Menda	Corrige
Pagina 9. ℣. 18.	Atquae -	Atque
24. ℣. 22.	contendat - -	contendas
46. ℣. 6.	Ad manifeſtandis	Ad manifeſtandas
42. ℣. 21.	niteute -	nitente

EPIGRAMMA.

CHRISTUS, Suffixus Cruci, ad Hominem.

SISTE, & inauditi, mortales inter, amoris,
Hic monumenta, meo ſangvine, ſcripta lege.
Quantocunque tui, tibi captus amore videris;
Mî tamen immenſum; quam tibi, carior es!
Si dubitas: oculos, animumque advertito paulùm:
Funus, & hanc, de qua pendeo, cerne trabem!
O homo care! meâ, non hìc ego pendeo, causâ:
Pendeo! ut aeternùm vivere tute queas!
Hôc, ego te ſcripſi haeredem, fluitante cruore!
Hôc, tibi pectus hiat vulnere, corque meum!
Tanta tui ſtudio paſſuſque, egique! quis alter;
Haec tulit, haec egit; captus amore Sui?
Caelorum, terraeque ſtetit mihi machina, verbo:
En quibus impenſis, vita, ſalusque tua!

Homo ad CHRISTUM.

Hunc ego Te CHRISTE aſpicio! Tune ille Parentis
Filius aeterni; de DEO, & ipſe DEUS?
Qui ſtudio, noſtrae, corpus mortale, ſalutis
Induis, & Patri victima grata cadis?
O Amor! o diris conſumpte doloribus Agne!
Siccine, ne pereat perditus; Ipſe peris?
Siccine morte tuâ: tua ſic per vulnera ſervas;
Æternae mortis ſuppliciique reum?
Nec ſervaſſe ſat eſt: me? qui Te caede peremi:
Siderei regni ſorte beare ſtudes?
Quem, nece tam dira, mihi teſtificaris, amorem:
Eſſe DEUM verum, Te ſatis ille probat.
Hoc, fateor, plus eſt; quàm Mundum condere: poſſis
Condere majorem, numquid amare magis?
In meritis, & morte tuà: mea ſpes ſita tota:
Tam grandi pretio, ſtat mihi certa ſalus.

A. M: D O. M. G.